

LIFE
ANDROS
PARK

ΜΙΑ ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΜΕ ΤΗ ΒΙΟΠΟΙΚΙΛΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΑΝΔΡΟΥ

Φυτά & Μανιτάρια

Διαβάζοντας για τα είδη φυτών και μανιταριών

Φυτά: *Erica manipuliflora*, Ericaceae - Ρείκι

[Επιστημονική ονομασία] [Οικογένεια] [Κοινή ονομασία]

Μανιτάρια: *Amanita muscaria* - Αμανίτης ο μυγοκτόνος, «Λωλομανίτης»

[Επιστημονική ονομασία] [Κοινή ονομασία] [Τοπική ονομασία]

Συμβολισμοί

Περίοδος ανθοφορίας φυτών/καρποφορίας μανιταριών:

χειμώνας

άνοιξη

καλοκαίρι

φθινόπωρο

Φυτά

δέντρο

θάμνος

αναρριχώμενος θάμνος

πόα

γέωφυτο

υγρόφυτο

φαρμακευτικό

μελισσοκομικό

αρωματικό

καύσιμη ύλη

κατασκευή παραδοσιακών σκουπών

καλλιεργούμενο

χρησιμοποιούμενο στη μαγειρική

γενετική βελτίωση λαχανοειδών

Μανιτάρια

εδώδιμο

τοξικό-δηλητηριώδες

μη εδώδιμο

θανάσιμα δηλητηριώδες

συμβιωτικό

παρασιτικό

σαπροτροφικό

Και τα δύο

σπάνιο

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Αγαπητές αναγνώστριες, αγαπητοί αναγνώστες,

Ο Οδηγός που κρατάτε στα χέρια σας φιλοδοξεί να σας μυήσει στη βιοποικιλότητα της Άνδρου εστιάζοντας κυρίως σε δύο μεγάλες κατηγορίες οργανισμών, τα φυτά και τους μύκητες (μανιτάρια). Η Άνδρος αποτελεί ένα πολύ ιδιαίτερο νησί του συμπλέγματος των Κυκλάδων, το οποίο χαρακτηρίζεται από ποτάμια συνεχούς ροής και πηγές που αναβλύζουν νερό καθ' όλη τη διάρκεια του έτους, έντονα διαφοροποιημένο ανάγλυφο και μια πληθώρα βιοτόπων με διαφορετικά χαρακτηριστικά. Η χλωρίδα του Άνδρου είναι πλούσια καθώς περιλαμβάνει σχεδόν τα δύο τρίτα του αριθμού των φυτών που συνολικά απαντώνται στις Κυκλάδες. Πολλά από αυτά είναι ενδημικά ή σπάνια και η ανάγκη διατήρησής τους προφανής. Επιπλέον, είναι το καλύτερα μελετημένο νησί της Ελλάδας όσον αφορά στην ποικιλότητα των μανιταριών, αφού η ερευνητική δραστηριότητα του Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών έχει οδηγήσει στην καταγραφή περισσότερων των 400 ειδών, τέσσερα από τα οποία είναι νέα για την επιστήμη.

Ο παρών Οδηγός δημιουργήθηκε στα πλαίσια των δράσεων διάχυσης - ενημέρωσης που προβλέπεται να υλοποιηθούν από το έργο LIFE Andros Park, το οποίο χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση και έχει ως αντικείμενο τη διατήρηση και την αποκατάσταση των δασών σκλήθρου της Άνδρου (δηλαδή ενός είδους δένδρου που δημιουργεί παραποτάμιας συστάδες, οι οποίες όμως έχουν συρρικνωθεί σημαντικά λόγω των καταστρεπτικών συνεπειών των πυρκαγιών, της ανεξέλεγκτης βόσκησης και των πλημμυρών) αλλά και την προστασία απειλούμενων ειδών, όπως η Μεσογειακή φώκια, ο Θαλασσοκόρακας και ο Αιγαιόγλαρος. Επιπλέον, μέσω του έργου LIFE Andros Park επιχειρείται η ολιστική διαχείριση των περιοχών Natura 2000 της Άνδρου με την υποστήριξη και την ενεργή συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας και των εμπλεκόμενων φορέων. Στόχος είναι να συνδυαστεί η προστασία της πολύτιμης βιοποικιλότητας του νησιού με την ανάπτυξη συμβατών δραστηριοτήτων (π.χ. του οικοτουρισμού ή της προώθησης και ανάδειξης τοπικών προϊόντων), οι οποίες θα συμβάλλουν στη δημιουργία εισοδήματος και στη βελτίωση της ζωής των κατοίκων.

Σας καλούμε λοιπόν να αξιοποιήσετε τα περιεχόμενα αυτού του Οδηγού και να περιηγηθείτε στην Άνδρο μέσω του εκτενούς δικτύου περιπατητικών διαδρομών που διαθέτει για να γνωρίσετε τον μοναδικό φυσικό πλούτο της.

Γιώργος Ζερβάκης

Καθηγητής, Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Συντονιστής έργου "LIFE Andros Park"

Κείμενα: Η. Πολέμης, Π. Τρίγκας, Μ. Τζάλη

Επιμέλεια: Μ. Τζάλη, Γ. Ζερβάκης

Χάρτες: Β. Γκορίτσας

Γραφιστική επιμέλεια: Ε. Ηλιάδου

Φωτογραφίες: Τ. Δημαλέξης, Η. Πολέμης,
Ν. Προμπονάς, Μ. Τζάλη,
Π. Τρίγκας.

Φωτογραφίες μανιταριών: Η. Πολέμης

Φωτογραφίες φυτών: Π. Τρίγκας,
διαφορετικά αναφέρεται σχετικά.

ISBN: 978-960-6806-27-8

© Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, 2020

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Για τον Οδηγό.....	4
Η Άνδρος ως νησίδα βιοποικιλότητας.....	6
Περιοχές Natura 2000 της Άνδρου.....	8
Τα φυτά της Άνδρου.....	10
Τα μανιτάρια της Άνδρου.....	12
Τα ζώα της Άνδρου.....	14
Βασικοί βιότοποι.....	18
Χαρακτηριστικά είδη φυτών και μανιταριών των βιοτόπων.....	20
Δάση και θαμνώνες αείφυλλων πλατύφυλλων.....	20
Θαμνότοποι με φρύγανα.....	28
Λιβάδια, βοσκότοποι και χέρσα κτήματα.....	36
Παραποτάμια δάση & παράκτιοι υγρότοποι.....	37
Κρημνοί.....	47
Αμμόδεις παραλίες.....	50
Οδηγίες παρατήρησης και ορθής συμπεριφοράς.....	54
Χρήσιμες Πληροφορίες.....	56

© Τ.Δημολέξης/ΝCC

ΓΙΑ ΤΟΝ ΟΔΗΓΟ

Η παρατήρηση των φυτών και των μανιταριών ενός τόπου προσφέρει μια μοναδική ευκαιρία να γνωρίσει κανείς τη βιοποικιλότητά του, να αντιληφθεί τους διακριτούς βιοτόπους που συνθέτουν το περιβάλλον του, να πάρει μια γεύση από το παρελθόν και τις αλλαγές που έχουν επέλθει σε αυτόν, αλλά και τις ιδιαίτερες σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ των διαφόρων φυτών ή μεταξύ φυτών και μανιταριών. Στόχος του Οδηγού που κρατάτε στα χέρια σας είναι να αποτελέσει ένα χρήσιμο βοήθημα στην αναζήτηση και αναγνώριση φυτών και μανιταριών στις εξορμήσεις σας στο νησί της Άνδρου.

Συνολικά παρουσιάζονται έξι τυπικοί βιότοποι της Άνδρου και δίνονται πληροφορίες για τα γενικά χαρακτηριστικά τους, κάποια χαρακτηριστικά είδη φυτών και μανιταριών που απαντώνται σε αυτούς, αλλά και σπάνια και ενδημικά είδη. Θα βρείτε 62 είδη φυτών και 25 είδη μανιταριών που συνοδεύονται από σύντομες παρουσιάσεις και χαρακτηριστικές φωτογραφίες τους.

© Τ. Δημιάδης/NCC

Πριν από την περιγραφή των ειδών που απαντώνται στους διάφορους βιοτόπους γίνεται μια σύνοψη της σημασίας της βιοποικιλότητας της Άνδρου και σύντομη παρουσίαση της χλωρίδας, πανίδας και των μανιταριών (μυκήτων) και των κύριων βιοτόπων, καθώς και των προστατευόμενων περιοχών Natura 2000 του νησιού. Την περιγραφή των ειδών ακολουθούν βασικές κατευθύνσεις ορθής συμπεριφοράς στην ύπαιθρο.

Ο Οδηγός συντάχθηκε στο πλαίσιο του έργου LIFE Andros Park, το οποίο, όσον αφορά το χερσαίο περιβάλλον, επικεντρώνεται στη μελέτη και υλοποίηση δράσεων για την προστασία και αποκατάσταση των δασών σκλήθρου. Ο Οδηγός περιλαμβάνει τα παρόχθια δάση σκλήθρων και τους βιοτόπους που απαντώνται κοντά και γύρω από αυτά.

Ο Οδηγός συνοδεύεται από χάρτη, στον οποίο προτείνονται διαδρομές με επίκεντρο τις περιοχές με δάση σκλήθρων και είναι επιλεγμένες έτσι ώστε ο περιπατητής να διέρχεται από διαφορετικούς βιοτόπους και να δίνεται η δυνατότητα παρατήρησης πολλών ειδών φυτών και μανιταριών. Οι πεζοπορικές διαδρομές έχουν χαρτογραφηθεί και παραχωρήθηκαν προς χρήση από την πρωτοβουλία “Andros Routes”.

Διαβάζοντας τον Οδηγό

Στον Οδηγό παρουσιάζονται τα είδη φυτών και μανιταριών ανά βιότοπο, ενώ στον συνοδευτικό χάρτη απεικονίζονται -κατά μήκος των προτεινόμενων διαδρομών- θέσεις όπου οι βιότοποι αυτοί απαντώνται. Στο εσωτερικό του εξωφύλλου παρέχεται η κωδικοποίηση βασικών χαρακτηριστικών που χρησιμοποιούνται στην παρουσίαση των ειδών φυτών και μανιταριών.

Η ΑΝΔΡΟΣ ΩΣ ΝΗΣΙΔΑ ΒΙΟΠΟΙΚΙΛΟΤΗΤΑΣ

Η Άνδρος είναι το βορειότερο νησί του συμπλέγματος των Κυκλάδων και το δεύτερο σε μέγεθος, μετά τη Νάξο. Το νησί είναι ορεινό, με καταπράσινες χαράδρες και κοιλάδες και άφθονα επιφανειακά και υπόγεια νερά. Οι ακτές της είναι απόκρημνες και σχηματίζουν απάνεμους κολπίσκους, επιμήκη ακρωτήρια και μικρές απομονωμένες παραλίες, ενώ πλαισιώνεται από μικρές βραχονησίδες.

Η Άνδρος παρουσιάζει πολλές ιδιαιτερότητες σε σχέση με τα υπόλοιπα νησιά των Κυκλάδων, δημιουργώντας έτσι συνθήκες για τη φιλοξενία μεγάλου αριθμού ειδών χλωρίδας και πανίδας. Έχει πλούτο επιφανειακών και υπόγειων νερών, με ποταμούς και ρέματα συνεχούς ροής καθ' όλη τη διάρκεια του έτους και μεγάλο αριθμό πηγών, με αποτέλεσμα να είναι το πιο πράσινο νησί των Κυκλάδων. Επίσης, αν και μπορεί να θεωρηθεί ότι χαρακτηρίζεται από ένα τυπικό Κυκλαδικό τοπίο, έχει μοναδική μωσαϊκή εμφάνιση βιοτόπων, που οφείλεται στο μεγάλο υψόμετρο, το έντονο ανάγλυφο, την παρουσία φαραγγιών, πηγών, ρεμάτων και εποχιακών τελμάτων.

Η βλάστησή της παρουσιάζει αρκετά κοινά στοιχεία με αυτή των υπόλοιπων Κυκλάδων, αν και απαντώνται περισσότερα είδη που έχουν άμεση σχέση και εξάρτηση από το υγρό στοιχείο. Από την άλλη, η πλούσια πανίδα της εμφανίζει αρκετά στοιχεία που δεν απαντώνται σε νοτιότερα νησιά των Κυκλάδων, αλλά απαντώνται στην Εύβοια, με την οποία ήταν ενωμένη στο παρελθόν, ή την ηπειρωτική Ελλάδα.

Έτσι, η Άνδρος μπορεί να θεωρηθεί ένα νησί που έχει χαρακτηριστικά τόσο της ηπειρωτικής Ελλάδας, όσο και των Κυκλάδων με ιδιαίτερα υψηλή και ενδιαφέρουσα ποικιλία ειδών χλωρίδας, πανίδας και μυκητοβιοτόπων.

ΠΕΡΙΟΧΕΣ NATURA 2000 ΤΗΣ ΑΝΔΡΟΥ

Μεγάλο μέρος του νησιού, καθώς και της θαλάσσιας ζώνης που το περιβάλλει, έχει ιδιαίτερη αξία για τη βιοποικιλότητα όχι μόνο σε τοπικό και εθνικό, αλλά και σε ευρωπαϊκό επίπεδο, και έχει ενταχθεί στο δίκτυο Natura 2000.

Έχουν θεσπιστεί τρεις περιοχές Natura 2000 για την προστασία των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της Άνδρου και των προστατευόμενων ειδών και οικοτόπων που φιλοξενεί. Η περιοχή που έχει θεσπιστεί για την προστασία των πουλιών είναι η Ζώνη Ειδικής Προστασίας «Άνδρος: Κεντρικό και νότιο τμήμα, γύρω νησίδες και παράκτια θαλάσσια ζώνη» (GR4220028), ενώ για την προστασία χερσαίων και θαλάσσιων οικοτόπων, φυτών και άλλων ειδών πανίδας υπάρχουν δύο Ειδικές Ζώνες Διατήρησης «Άνδρος: Όρμος Βιτάλι και κεντρικός ορεινός όγκος» (GR4220001) και «Θαλάσσια ζώνη Άνδρου» (GR4220035).

Μεταξύ των στοιχείων του νησιού που χρήζουν προστασίας είναι:

- Τα εκτεταμένα λιβάδια Ποσειδωνίας κατά μήκος όλης της ακτογραμμής της σε βάθη από 5 έως 40 μέτρα, καθώς και οι πλούσιοι

Το Δίκτυο Natura 2000 αποτελεί ένα Ευρωπαϊκό Οικολογικό Δίκτυο Περιοχών, οι οποίες φιλοξενούν οικοτόπους και είδη σημαντικά σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Είναι το μεγαλύτερο δίκτυο προστατευόμενων περιοχών παγκόσμια.

σε βιοποικιλότητα κοραλλιογενείς σχηματισμοί σε μεγαλύτερα βάθη,

- Η Μεσογειακή φώκια (*Monachus monachus*), που αποτελεί ένα από τα πλέον απειλούμενα είδη θαλάσσιων θηλαστικών στην Ευρώπη,

- Τα προστατευόμενα είδη πουλιών, με σημαντικότερα από αυτά να είναι ο Μαυροπετρίτης (*Falco eleonora*), ο Θαλασσοκόρακας (*Phalacrocorax aristotelis*), ο Αιγαιόγλαρος (*Larus audouinii*) και ο Σπιζαετός (*Hieraetus fasciatus*),

- Οι μικρές εκτάσεις αλλουβιακών δασών σκλήθρου, μοναδικών στις Κυκλάδες,

- Οι εκτάσεις ψευδοστέπας με αγρωστώδη και μονοετή φυτά, σημαντικά σε ευρωπαϊκό επίπεδο,

- Τα είδη ερπετών και αμφιβίων, όπως η Γραμμωτή Νεροχελώνα και ο Λαφιάτης, και

- Η νυχτοπεταλούδα *Callimorpha quadripunctaria*.

Ο Φορέας Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών Κυκλάδων είναι υπεύθυνος για τη διαχείριση των περιοχών, ενώ στο νησί λειτουργεί Επιτροπή Διαχείρισης της Ζώνης Ειδικής Προστασίας.

ΤΑ ΦΥΤΑ ΤΗΣ ΆΝΔΡΟΥ

Το γεωγραφικό σύμπλεγμα των Κυκλάδων περιλαμβάνει εκατοντάδες νησιά και νησίδες που φιλοξενούν μια πλούσια χλωρίδα η οποία αριθμεί 1.661 είδη και υποείδη φυτών. Η Άνδρος, το βορειότερο και υγρότερο νησί των Κυκλάδων παρουσιάζει μια μοναδική σύνθεση βιοτόπων για την περιοχή και μια ιδιαίτερη χλωρίδα που αριθμεί 1.046 αυτοφυή φυτά. Η πλειοψηφία αυτών αποτελείται από είδη με σχετικά ευρεία εξάπλωση στη Μεσόγειο, τόσο σε νησιωτικές όσο και σε ηπειρωτικές περιοχές. Δύο είναι ωστόσο οι κατηγορίες φυτικών ειδών με ιδιαίτερο ενδιαφέρον για το νησί. Η πρώτη αφορά ενδημικά φυτά με περιορισμένη γεωγραφική εξάπλωση στην Ελλάδα και περιλαμβάνει 50 είδη, τα περισσότερα από τα οποία εξαπλώνονται στα νησιά του Αιγαίου. Ορισμένα από αυτά είναι εξαιρετικά σπάνια και κινδυνεύουν με εξαφάνιση, κυρίως λόγω της απώλειας των φυσικών τους ενδιαιτημάτων εξαιτίας ανθρώπινων παρεμβάσεων. Η δεύτερη κατηγορία περιλαμβάνει είδη με κύρια γεωγραφική εξάπλωση σε βορειότερες περιοχές, κυρίως στην κεντρική και βόρεια Ευρώπη, για τα οποία η Άνδρος αποτελεί τη νοτιότερη ή μία από τις νοτιότερες περιοχές εξάπλωσής τους. Τα περισσότερα είδη αυτής της κατηγορίας αναπτύσσονται σε υγρά και σκιερά ενδιαιτήματα, κατά μήκος των πολυάριθμων ρεμάτων που διατρέχουν την ανδριώτικη γη. Πολλά από αυτά είναι μοναδικά για την περιοχή των Κυκλάδων και είναι πιθανό να αποίκισαν την Άνδρο κατά τη διάρκεια παλαιότερων γεωλογικών περιόδων, όταν το κλίμα ήταν ψυχρότερο από το σημερινό.

Από την ενδημική χλωρίδα της Άνδρου ξεχωρίζουν τα αιγαιακά ενδημικά *Galanthus ikariae* (που απαντάται μόνο στα νησιά Άνδρος, Ικαρία, Σκύρος), *Campanula sartorii* (Άνδρος, Τήνος), *Hypericum delphicum* (Άνδρος, Εύβοια), *Hypericum cycladicum* (Άνδρος, Νάξος, Πάρος), *Trifolium andricum* (Άνδρος, Τήνος), *Scilla andria* (Άνδρος, Τήνος, Νάξος, Κίμωλος) και τα εντυπωσιακά *Paeonia mascula* subsp. *hellenica* (Νότια Ελλάδα) και *Dianthus fruticosus* subsp. *fruticosus* (Κυκλάδες).

Το μοναδικό τοπικό ενδημικό είδος της Άνδρου είναι το *Ferulago sartorii*, το οποίο ωστόσο συλλέχθηκε τελευταία φορά το 1968 και δεν έχει εντοπισθεί έκτοτε.

Τα ρέματα της Άνδρου φιλοξενούν πολυάριθμα φυτικά είδη που εξαπλώνονται σε βορειότερες περιοχές και έχουν σποραδική μόνο εμφάνιση στα νησιά του Αιγαίου. Το σκλήθρο (*Alnus glutinosa*) και ο κράταιγος (*Crataegus monogyna*) είναι είδη δένδρων που ανήκουν σε αυτήν την κατηγορία, ενώ το πλατάνι (*Platanus orientalis*) σχηματίζει εκτεταμένα παρόχθια δάση μόνο στην Άνδρο (όσον αφορά τις Κυκλάδες). Αρκετά ποώδη φυτά όπως τα *Primula vulgaris*, *Listera ovata* και *Mycelis muralis* ανήκουν επίσης σε αυτήν την κατηγορία, καθώς και αρκετές πτέριδες, π.χ., *Asplenium scolopendrium*, *Blechnum spicant* κ.α.

Η αυτοφυής χλωρίδα της Άνδρου περιλαμβάνει επίσης πολυάριθμα φυτά με κοινωνικο-οικονομική σημασία, όπως φαρμακευτικά-αρωματικά και μελισσοκομικά φυτά, άγριους συγγενείς καλλιεργούμενων ειδών σημαντικούς για τη γενετική βελτίωση των καλλιεργειών, καθώς και πολλά εδώδιμα είδη που συλλέγονται από τους κατοίκους του νησιού.

ΤΑ ΜΑΝΙΤΑΡΙΑ ΤΗΣ ΑΝΔΡΟΥ

Η Άνδρος χάρη στη θέση της στο βόρειο άκρο των Κυκλάδων δέχεται το μεγαλύτερο ποσό βροχής από όλα τα υπόλοιπα νησιά του συμπλέγματος, διατηρεί σημαντικό αριθμό μικρών ποταμών συνεχούς ροής με υδροχαρή δέντρα (πλατάνια, σκλήθρα κλπ.), αλλά και εκτεταμένες εκτάσεις με υπολειμματικές συστάδες φυλλοβόλων και αειθαλών πλατύφυλλων δέντρων (δρυς, πουρνάρια, σφενδάμια κ.α.). Αυτός ο συνδυασμός βλάστησης και κλιματικών συνθηκών έχει ως αποτέλεσμα την ύπαρξη μεγάλου αριθμού ειδών μανιταριών. Επιπροσθέτως, η Άνδρος είναι το πιο διεξοδικά μελετημένο έως σήμερα νησί, σε ότι αφορά την ποικιλότητα των μανιταριών, συγκριτικά με όλα τα υπόλοιπα νησιά του Αιγαίου. Η συστηματική μελέτη των μανιταριών της Άνδρου που ξεκίνησε το 1993 έχει έως σήμερα οδηγήσει στην καταγραφή περισσότερων των 400 ειδών, μεταξύ των οποίων συμπεριλαμβάνονται και τέσσερα νέα είδη για την επιστήμη. Τα τρία από αυτά παραμένουν γνωστά μόνο από την Άνδρο, μπορούν δηλαδή να θεωρηθούν ενδημικά, κι επειδή δεν έχουν ξαναβρεθεί από τότε που ανακαλύφθηκαν θεωρούνται επίσης πολύ σπάνια. Οι τοποθεσίες που εντοπίστηκαν (Βόρη, Άρνη και Εβρουσιές), είναι όλες εντός της περιοχής Natura 2000, η παρουσία δε ενός εξ αυτών (*Entoloma alnicola*, Εντόλομα το σκληθρόφιλο) θεωρείται πως συνδέεται με τα δέντρα των σκλήθρων.

Τα μανιτάρια είναι τα ορατά με γυμνό μάτι, εφήμερα και υπέργεια ως επί το πλείστον, αναπαραγωγικά όργανα μιας κατηγορίας μυκήτων, οι οποίοι αποκαλούνται «μακρομύκητες». Οι μακρομύκητες επιτελούν πολύ σημαντικές λειτουργίες στα φυσικά οικοσυστήματα, κάποιοι ανακυκλώνουν τα νεκρά φυτικά υπολείμματα (φύλλα, καλάμια, ξύλο, ρίζες κλπ.) και άλλοι συμβιώνουν με ορισμένα είδη δέντρων και θάμνων. Έτσι λοιπόν μανιτάρια αναπτύσσονται στο χώμα, στην άμμο, πάνω σε ξύλα και την κοπριά (φυτοφάγων κυρίως ζώων) οπουδήποτε υπάρχουν φυτά ή υπολείμματα τους. Πολύ περισσότερα μανιτάρια

όμως παρατηρούνται κοντά σε δέντρα και θάμνους με τα οποία οι μύκητες αναπτύσσουν συμβιωτικές σχέσεις. Συμβιωτικά με μανιτάρια δέντρα στην Άνδρο είναι οι βελανιδιές, οι αριές, τα πουρνάρια, οι καστανιές, αλλά και τα σκλήθρα, οι λεύκες και οι ιτιές σε παραποτάμιες περιοχές. Οι θάμνοι που συντηρούν μεγάλη ποικιλία συμβιωτικών μανιταριών είναι οι λαδανιές (*Cistus* spp., τοπικά «απιστιές»), τα ρείκια και οι κουμαριές.

Πολλά από τα μανιτάρια που έχουν βρεθεί στην Άνδρο είναι φαγώσιμα και μάλιστα εξαιρετικής ποιότητας. Όμως, έχουν επίσης βρεθεί και πολύ επικίνδυνα τοξικά έως και θανάσιμα δηλητηριώδη είδη, όπως ο Αμανίτης ο φαλλοειδής (τοπικά «σκασομανίτης»), το πιο επικίνδυνο είδος μανιταριού στην Ελλάδα και την υπόλοιπη Ευρώπη. Οι κάτοικοι της Άνδρου, κυρίως αγρότες-κτηνοτρόφοι στα χωριά, συλλέγουν λίγα μόνο είδη σε λιβάδια και βοσκότοπους, τα οποία αναγνωρίζουν εμπειρικά. Χαρακτηριστικά είναι διάφορα είδη αγαρικών (γένος *Agaricus*) που αποκαλούνται «κοκκινομανίτες», είδη του γένους *Macrolepiota* που ονομάζονται «αγκαθίτες», τα πλευρώτους που αναπτύσσονται κοντά στο φυτό φέρουλα (τοπικά «κάρωνας»), τα οποία στο Κόρθι ονομάζουν «καρωνίτες» (*Pleurotus eryngii* var. *ferulae*), διάφορα είδη μανιταριών που μοιάζουν με φούσκες που στην Άνδρο αποκαλούν «λαόρτια» (είδη των γενών *Lycoperdum*, *Bovista* κ.α.) και τέλος το πιο δημοφιλές είδος που είναι ο περίφημος «γλυστρίτης» (*Volvopluteus gloiocephalus*).

ΤΑ ΖΩΑ ΤΗΣ ΑΝΔΡΟΥ

Η Άνδρος λόγω της μεγάλης ποικιλίας βιοτόπων που διαθέτει, τη σχετικά καλή κατάστασή τους, αλλά και λόγω της παλαιογεωγραφίας του νησιού, έχει μεγάλη ποικιλία ειδών πανίδας.

Υπάρχουν αρκετά είδη σπονδυλόζωνων και ασπονδύλων, με τα δεύτερα να περιλαμβάνουν και αρκετά ενδημικά είδη και υποείδη της πανίδας του Αιγαίου.

Πουλιά

Στην Άνδρο έχουν καταγραφεί 137 είδη πουλιών και το νησί αποτελεί μια σημαντική περιοχή για αυτά.

Το καλοκαίρι πολλά είδη, όπως ο Θαλασσοκόρακας, ο Αιγαιόγλαρος και ο Μαυροπετρίτης, επιλέγουν να φωλιάσουν και να αναπαραχθούν στο νησί και τις νησίδες που το περιβάλλουν. Ειδικά ο Μαυροπετρίτης είναι ένα εμβληματικό είδος γερακιού του Αιγαίου, καθώς το 85% του παγκόσμιου πληθυσμού του φωλιάζει στα νησιά και τις νησίδες του Αρχιπελάγους επιστρέφοντας από τη Μαδαγασκάρη όπου ξεχειμωνιάζει. Στους παράκτιους υγροτόπους της Άνδρου απαντώνται επίσης λίγα ζευγάρια παρυδάτιων πουλιών.

Ο Θαλασσοκόρακας και ο Αιγαιόγλαρος είναι δύο προστατευόμενα είδη θαλασσοπουλιών. Στην περιοχή υπάρχει ένας από τους πέντε μεγαλύτερους πληθυσμούς του Θαλασσοκόρακα στην Ελλάδα, ενώ η παρουσία της αποικίας του Αιγαιόγλαρου είναι επίσης σημαντική, καθώς φιλοξενεί τον μεγαλύτερο πληθυσμό στις Βόρειες Κυκλάδες.

Το έργο LIFE Andros Park υλοποιεί δράσεις για την προστασία τους.

Μόνιμοι κάτοικοι της Άνδρου είναι είδη τυπικά των μεσογειακών θαμνώνων, όπως είναι ο Γαλαζοκότυφας και ο Αιγαιοτσιροβάκος, καθώς και αρπακτικά όπως είναι ο Σπιζαετός και ο Πετρίτης.

Η Άνδρος αποτελεί μια όαση ανεφοδιασμού και ξεκούρασης για τα πουλιά που μεταναστεύουν κάθε χρόνο μεταξύ Ευρώπης και Αφρικής, με τους υγροτόπους της να αποτελούν σταθμούς για είδη όπως ο Συκοφάγος, ο Νυχτοκόρακας και ο Στραβολαίμης. Αντίστοιχα, κατά τη διάρκεια του χειμώνα μπορεί να αποτελέσει καταφύγιο και για είδη που κατεβαίνουν από βορειότερες περιοχές για να αποφύγουν το ψύχος, όπως είναι ο Βουβόκυκνος.

Αμφίβια

Στην Άνδρο απαντώνται δύο είδη φρύνων (τοπικά φουρνός και μπρτικός), ο Δεντροβάτραχος και ο Ελληνικός Βαλτοβάτραχος.

Ερπετά

Η Άνδρος έχει μεγάλη ποικιλία ερπετών, φιλοξενώντας 15 από τα 61 είδη χερσαίων ερπετών της Ελλάδας. Στο νησί απαντάται η Τρανόσαυρα και η Αιγαιόσαυρα, υποείδος ενδημικό των Βόρειων Κυκλάδων, ο Κυρτοδάχτυλος, ένα είδος σαμιαμιδιού, καθώς επίσης φίδια όπως η Δενδρογαλιά και ο Λαφιάτης. Στους υγροτόπους της Άνδρου μπορεί κανείς να συναντήσει Γραμμωτές Νεροχελώνες, καθώς και Νερόφιδα.

Θηλαστικά

Στην Άνδρο απαντώνται 24 είδη θηλαστικών. Αν και απουσιάζουν κάποια είδη χαρακτηριστικά της ηπειρωτικής Ελλάδας, όπως η Αλεπού, το νησί φιλοξενεί Δασομυωξούς, είδος που υποδηλώνει έντονα τη σχέση της πανίδας της Άνδρου με αυτή της ηπειρωτικής Ελλάδας. Στο νησί απαντώνται επίσης σκαντζόχοιροι και πετροκούναβα (τοπικά «έτουλες»).

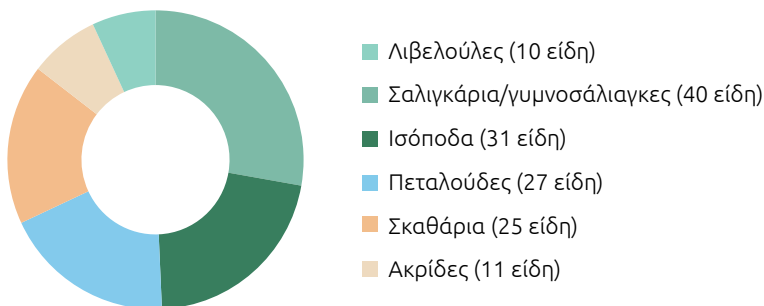
Στις σπηλιές και στα παλιά ορυχεία της έχουν καταγραφεί 11 είδη νυχτερίδων, με σημαντικές αποικίες σε κάποια από αυτά τα καταφύγια.

Οι νυχτερίδες τρέφονται συνήθως στους υγροτόπους και τα δάση του νησιού.

Ασπόνδυλα

Στην Άνδρο υπάρχει μεγάλη ποικιλία ασπόνδυλων, που περιλαμβάνουν πεταλούδες, σκαθάρια, ακρίδες, σαλιγκάρια, ισόποδα και λιβελούλες. Πολλά από τα είδη αυτά είναι ενδημικά της Ελλάδας, του Αιγαίου, αλλά ακόμα και πιο τοπικά, με ένα είδος ισόποδου να απαντάται μόνο στην Άνδρο.

Έχουν καταγραφεί 27 είδη ημερόβιων πεταλούδων. Η Άνδρος είναι ένα από τα λίγα νησιά όπου απαντάται η πεταλούδα *Zerynthia polyxena*, ένα σχετικά σπάνιο είδος, καθώς και η νυχτοπεταλούδα *Callimorpha quadripunctaria*. Επίσης, έχουν καταγραφεί 41 είδη μυρμηγκιών.

Θαλάσσια ζώνη

Στη θαλάσσια ζώνη που περιβάλλει την Άνδρο απαντώνται διάφορα είδη θαλάσσιων ανεμώνων, σφουγγαριών και αχινών, ποικιλία ψαριών, καθώς και η προστατευόμενη Πίννα. Την περιοχή χρησιμοποιούν η Μεσογειακή φώκια, η θαλάσσια χελώνα *Caretta caretta* και δελφίνια.

Θαλασσοκόρακας, © Αρχείο NCC

Αιγαιόγλαρος, © J.Fric/NCC

Μεσογειακή φώκια, © Τ.Δημαλέξης/NCC

Η Μεσογειακή φώκια είναι ένα είδος που απαντάται συστηματικά στο νησί της Άνδρου. Τρέφεται στη θαλάσσια ζώνη που περιβάλλει το νησί, ενώ αναπαύεται στις θαλάσσιες σπηλιές του. Η γειτονική Γυάρος φιλοξενεί τον μεγαλύτερο πληθυσμό του είδους στη Μεσόγειο και από εκεί φώκιες επισκέπτονται την Άνδρο για να αναζητήσουν την τροφή τους. Πρόκειται για τη σπανιότερη φώκια στον κόσμο.

Το έργο LIFE Andros Park υλοποιεί δράσεις για την προστασία της.

ΒΑΣΙΚΟΙ ΒΙΟΤΟΠΟΙ

Το μεσογειακό τοπίο, αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης του ανθρώπου με το φυσικό περιβάλλον για χιλιάδες χρόνια, περιλαμβάνει μεγάλη ποικιλία βιοτόπων, ως αποτέλεσμα της σύνθετης γεωλογικής ιστορίας και παλαιογεωγραφίας, της εξαιρετικά υψηλής ποικιλότητας γεωλογικών σχηματισμών και κλιματικών συνθηκών, καθώς και της ιδιαίτερα σύνθετης τοπογραφίας του. Η Μεσόγειος, το σταυροδρόμι τριών ηπείρων, είναι σημαντικό λίκνο του ανθρώπινου πολιτισμού, έχει διαμορφωθεί από αυτόν, αλλά αναμφίβολα τον έχει επίσης καθορίσει με έναν τρόπο μοναδικό. Όποιος έχει βιώσει έστω και ένα πρωινό ατενίζοντας τα νησιά του Αιγαίου διάσπαρτα στην ήρεμη θάλασσα, μπορεί να κατανοήσει την καθοριστική επίδραση του μοναδικού αυτού τοπίου στη σκέψη και τον ψυχισμό των ανθρώπων.

Το Αρχιπέλαγος του Αιγαίου, με περισσότερα από 6.000 νησιά και νησίδες, συνιστά μια από τις σημαντικότερες περιοχές -όσον αφορά τη βιοποικιλότητα- της Μεσογείου. Η Άνδρος, κατέχει μια ιδιαίτερη θέση στο πολύπλοκο Αιγαϊακό γεωγραφικό πλαίσιο. Αποτελεί τον συνδετικό κρίκο του κυκλαδικού νησιωτικού συμπλέγματος με την ηπειρωτική Ελλάδα. Το φυσικό περιβάλλον και οι βιότοποι του νησιού αντικατοπτρίζουν αυτήν ακριβώς τη μεταβατική θέση. Πουθενά αλλού στις Κυκλάδες η παρουσία του νερού δεν έχει τόσο κυρίαρχο ρόλο στη διαμόρφωση της βλάστησης και των χερσαίων βιοτόπων. Τα παραποτάμια δάση και οι παράκτιοι υγρότοποι της Άνδρου αποτελούν μοναδικούς βιότοπους για την περιοχή των Κυκλάδων, που αξίζουν ιδιαίτερης προσοχής και προστασίας.

Το έντονο ανάγλυφο της Άνδρου με τους πολυάριθμους ορεινούς σχηματισμούς που κατακερματίζονται από δεκάδες ρέματα με συνεχή ροή, αποτελούν το υπόβαθρο σχηματισμού μεγάλης ποικιλίας ενδιαιτημάτων που φιλοξενούν μεγάλο πλούτο φυτικών και ζωικών ειδών. Η βλάστηση της Άνδρου έχει υποστεί σημαντική υποβάθμιση λόγω της μακράινης ανθρώπινης παρουσίας και δραστηριότητας

στο νησί. Εξακολουθεί, ωστόσο, να συμβάλει στον σχηματισμό ενός ποικιλόμορφου μωσαϊκού μεσογειακών οικοσυστημάτων. Οι σημερινές συστάδες με είδη δρυός που εξαπλώνονται σε αρκετές περιοχές του νησιού φαίνεται να είναι υπολείμματα εκτεταμένων δρυοδασών που κάλυπταν μεγάλο τμήμα του νησιού, πριν καταστραφούν από τον άνθρωπο. Σε πολλές περιοχές, κυρίως εντός των πολυάριθμων κοιλάδων, σχηματίζουν μικτές συστάδες με άλλα πλατύφυλλα είδη, όπως σφενδάμια και φράξους. Οι δασικές διαπλάσεις συνεχίζουν να αναπτύσσονται κατά μήκος των ρεμάτων, με μεγάλη ποικιλία δασικών δέντρων να συμμετέχουν στη σύνθεσή τους.

Το μεγαλύτερο τμήμα των δασών του νησιού έχει υποβαθμισθεί σε θαμνώνες πλατύφυλλων ειδών ή σε διαπλάσεις φρυγάνων. Οι πυρκαγιές σε συνδυασμό με την υπερβόσκηση είναι οι κύριοι λόγοι αυτής της αλλαγής. Το μεγαλύτερο τμήμα των πλαγιών του νησιού καλύπτεται σήμερα από θαμνώνες και φρύγανα, ενδιαιτήματα, ωστόσο, που φιλοξενούν εξαιρετικά υψηλή βιοποικιλότητα. Εκτεταμένοι βραχώδεις σχηματισμοί με τυπικά χασμόφυτα υπάρχουν ελάχιστα στο νησί, ενώ μικρές βραχώδεις εξάρσεις υπάρχουν διάσπαρτες στις πλαγιές και τις ράχες των βουνών και των λόφων.

Στους παράκτιους βιότοπους της Άνδρου κυριαρχούν οι μικροί βραχώδεις σχηματισμοί με αλόφυτα, αλλά το μεγαλύτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι αμμώδεις παραλίες που συχνά συνδυάζονται με μικρούς παράκτιους υγρότοπους που σχηματίζονται στις εκβολές των ρεμάτων. Σε αυτά τα συνήθως μικρής έκτασης ενδιαιτήματα υπάρχει μεγάλη ποικιλία φυτοκοινοτήτων, από συστάδες δασών, καλαμιώνες και μεσογειακά αλίπεδα, μέχρι τυπική βλάστηση αμμοθινών της Μεσογείου.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΕΙΔΗ ΦΥΤΩΝ ΚΑΙ ΜΑΝΙΤΑΡΙΩΝ ΤΩΝ ΒΙΟΤΟΠΩΝ

ΔΑΣΗ ΚΑΙ ΘΑΜΝΩΝΕΣ ΑΕΙΦΥΛΛΩΝ ΠΛΑΤΥΦΥΛΛΩΝ

Τα δάση και οι θαμνώνες πλατυφύλλων εναλλάσσονται στο τοπίο ακολουθώντας κυρίως τη διαθεσιμότητα του νερού και εξαρτώμενοι από τον βαθμό της ανθρώπινης επίδρασης. Τα δρυοδάση είναι σημαντική κατηγορία δασών του νησιού και εξαπλώνονται κυρίως σε ορεινές περιοχές, αποτελούνται δε από τη χνοώδης δρυ (*Quercus pubescens*), τη βελανιδιά (*Q. ithaburensis subsp. macrolepis*) και την αριά (*Q. ilex*). Σε πολλές περιοχές διαπλάσεις με σφένδαμο (*Acer sempervirens*), κοκορεβυθιά (τοπικά: τσερουβιά, *Pistacia terebinthus*), φράξο (τοπικά: μελιός, *Fraxinus ornus*), μυρτιά (*Myrtus communis*) και κουμαριά (*Arbutus unedo*), αποτελούν ένα μεταβατικό στάδιο προς τον σχηματισμό πρινώνων και ερικώνων που καταλαμβάνουν σημαντικές εκτάσεις του νησιού. Κυρίαρχα είδη σε αυτές τις διαπλάσεις είναι ο πρίνος (*Quercus coccifera*), το φιλλύκι (*Phyllirea latifolia*) και το δενδρώδες ρέικι (*Erica arborea*). Οι συστάδες καστανιάς που εμφανίζονται αποκλειστικά στην περιοχή της Άρνης είναι σχεδόν βέβαιο ότι έχουν προέλθει από φυτεύσεις με σκοπό την καλλιέργεια.

Aristolochia rotunda subsp. *insularis*, Aristolochiaceae

Πολυετής ποώδες φυτό με επίμηκες ρίζωμα. Φύλλα σχεδόν άμισχα, καρδιοειδή, με ωτίδια που περιβάλλουν τον βλαστό. Άνθη επιμήκη, χοανοειδή έως κυλινδρικά, με χείλος ελαφρώς πλατύτερο από τον σωλήνα, σκούρο καστανό, καμπυλωμένο ώστε να καλύπτει μερικώς το χείλος του σωλήνα. Αναπτύσσεται σε σχετικά υγρές και σκιερές θέσεις στον υπόροφο δασών και θαμνώνων. Το υποείδος *insularis* εξαπλώνεται στην Ελλάδα, την Ιταλία, την Κορσική και τη Σαρδηνία.

ΦΥΤΑ

Crataegus monogyna, Rosaceae - Κράταιγος

Θάμνος ή μικρό δέντρο ύψους μέχρι 10 μ. Φύλλα βαθυπράσινα με 1-3 ζεύγη λοβών. Ταξιανθία με 4-15 άνθη. Σέπαλα 5, στενά τριγωνικά. Πέταλα 5, λευκά, μήκους 3-7 χιλ. Καρπός σχεδόν σφαιρικός, μήκους 6-11 χιλ. Εξαπλώνεται στην Ευρώπη και τη Δυτική Ασία. Είναι κοινό στην ηπειρωτική Ελλάδα και στα μεγάλα νησιά του Αιγαίου.

Cytisus villosus, Fabaceae

Θάμνος ύψους μέχρι 2 μ., με τρίχες σχεδόν σε όλα τα τμήματά του. Φύλλα σύνθετα, αποτελούμενα από 3 ελλειψοειδή φυλλάρια με το κεντρικό φυλλάριο μεγαλύτερο από τα δύο πλευρικά. Άνθη ανά 3-5 σε πλευρικές ταξιανθίες. Κάλυκας δίχειλος, μήκους 4-5 χιλ. και στεφάνη κίτρινη, μήκους 15-20 χιλ. Καρπός επιμήκης, μήκους 15-45 χιλ. Εξαπλώνεται στη Νότια Ευρώπη, από την Ισπανία μέχρι τη Μικρά Ασία.

Erica arborea, Ericaceae - Ρέικι (δενδρώδης)

Όρθιος, πολύκλαδος θάμνος ύψους 1-2,5 μ. Φύλλα μικρά, γραμμοειδή, σκούρα πράσινα, δερματώδη, ανά 3 σε σπονδύλους. Άνθη μικρά και πολυάριθμα, τοποθετημένα στις άκρες των κλαδιών. Στεφάνη μήκους περίπου 3 χιλ., αποτελούμενη από 4 λευκά πέταλα. Οι στήμονες δεν προεξέχουν από τη στεφάνη. Εξαπλώνεται στη Μεσόγειο, στην Αραβική Χερσόνησο και στην Ανατολική Αφρική.

Lamium garganicum subsp. *garganicum*, Lamiaceae

Πολυετής ποώδης φυτό ύψους μέχρι 50 εκ. Φύλλα τριγωνικά-ωοειδή, με οδοντωτά περιθώρια. Άνθη σε σπονδύλους ανά 2-6. Κάλυκας μήκους 8-15 χιλ., με δόντια κοντύτερα από τον σωλήνα. Στεφάνη ροζ-μοβ, μήκους 25-40 χιλ., με μακρύ, ευθύ σωλήνα που διευρύνεται απότομα στο ανώτερο τμήμα του, και ανώτερο χείλος δισχιδές και τριχωτό. Αναπτύσσεται σε σχετικά υγρές θέσεις και συνήθως σε βραχώδεις περιοχές. Εξαπλώνεται στη Μεσόγειο και τη ΝΔ Ασία. Στις Κυκλάδες εξαπλώνεται μόνο στην Άνδρο και στη Νάξο.

Myrtus communis, Myrtaceae - Μυρτιά, Μυρσίνη

Πολύκλαδος θάμνος ύψους 1-3 μ. Φύλλα αντίθετα, μήκος 15-40 χιλ., ωοειδή έως λογχοειδή με οξεία κορυφή, αρωματικά. Άνθη στις μασχάλες των φύλλων με λεπτούς ποδίσκους μήκους 10-25 εκ. Πέταλα λευκά, μήκους 7-10 χιλ. Στήμονες πολυάριθμοι, προεξέχουν από τα πέταλα. Καρπός ημισφαιρικός, σαρκώδης, σκούρος μπλε έως σχεδόν μαύρος, διαμέτρου 8-10 χιλ. Εξαπλώνεται στη Μεσόγειο και ανατολικότερα μέχρι την κεντρική Ασία. Στενά συνδεδεμένο με τη θεά Αφροδίτη κατά την αρχαιότητα, ήταν σύμβολο της αγάπης και της αθανασίας.

Olea europaea subsp. *europaea*, Oleaceae - Ελιά, Αγριελιά

Αειθαλής θάμνος ή δέντρο. Φύλλα απλά, αντίθετα, στενά ελλειπιοειδή, δερματώδη, μήκους 2-8 εκ. Άνθη μικρά, λευκά, σε ταξιανθίες στις μασχάλες των φύλλων. Καρπός σαρκώδης, επιμήκης έως σχεδόν σφαιρικός, αρχικά πράσινος, ώριμος σχεδόν μαύρος. Κοινό είδος με εξαπλωση σε όλη τη Μεσόγειο. Καλλιεργείται από τη Νεολιθική εποχή. Τα αυτοφυή φυτά είναι συνήθως θαμνώδη, με αγκαθωτούς βλαστούς και μικρά φύλλα και καρπούς.

Paeonia mascula subsp. *hellenica*, Paeoniaceae - Παιώνια

Ποώδες φυτό με υπόγειο ρίζωμα και ρόδιους βλαστούς ύψους 30-60 εκ. Φύλλα μεγάλα, με λοβούς, με γυαλιστερή πάνω επιφάνεια. Άνθη μεγάλα, λευκά, διαμέτρου 9-13 εκ. Καρπός με 3-5 τμήματα, τριχωτός, με μεγάλα μαύρα σπέρματα. Το είδος έχει σποραδική εμφάνιση από την Ισπανία μέχρι το Ισραήλ. Το υποείδος *hellenica* είναι ενδημικό στην Ελλάδα και εξαπλώνεται σποραδικά στην Πελοπόννησο και τη Στερεά Ελλάδα, αλλά οι μεγαλύτεροι πληθυσμοί υπάρχουν στην Εύβοια, την Άνδρο και την Ικαρία.

Phillyrea latifolia, Oleaceae - Φυλίκι

Αειθαλής θάμνος ή μικρό δέντρο. Φύλλα αντίθετα, δερματώδη, ελλειπιοειδή, συνήθως με οδοντωτά περιθώρια. Άνθη μικρά, ωχροκίτρινα, με 4 πέταλα. Καρπός σχεδόν σφαιρικός, διαμέτρου 5-7 χιλ., ώριμος σχεδόν μαύρος. Η συνολική μορφή του φυτού έχει μεγάλη ομοιότητα με το πουνάρι. Εξαπλώνεται σχεδόν σε ολόκληρη τη Μεσόγειο.

Pistacia lentiscus, Anacardiaceae - Σχίνος, Μαστιχόδεντρο

Πυκνός θάμνος ύψους 1-2 μ., σπάνια αναπτύσσεται σε μικρό δέντρο. Φύλλα σύνθετα, πτεροειδή, καταλήγουν σε δύο φυλλάρια. Ταξιανθία πυκνή, κόκκινου χρώματος. Καρπός σαρκώδης, σφαιρικός, διαμέτρου 4 χιλ. περίπου, αρχικά κόκκινος, ώριμος μαύρος. Εξαπλώνεται στη Μεσόγειο και τα Κανάρια Νησιά. Από καλλιεργούμενη ποικιλία του είδους στο νησί της Χίου παράγεται αρωματική ρητίνη που είναι γνωστή ως «μαστίχα» ή «μαστίκι» και χρησιμοποιείται σε πολλά είδη διατροφής και καλλυντικά.

Quercus coccifera, Fagaceae - Πρίνος, Πουρνάρι

Αειθαλής θάμνος, σπανιότερα δέντρο ύψους μέχρι 15 μ. Φύλλα δερματώδη, μήκους 15-35 χιλ., συνήθως ωοειδή με αγκαθωτά περιθώρια. Καρπός βελανίδι που εξέχει περίπου κατά τα 2/3 από το κύπελλο που έχει διάμετρο 16-25 χιλ. και είναι καλυμμένο με μικρά, σκληρά λέπια. Ωριμάζει τον δεύτερο χρόνο. Κοινό είδος σε ολόκληρη τη Μεσόγειο, συνήθως κυριαρχεί στους θαμνώνες στο ανατολικό τμήμα της.

Quercus ilex, Fagaceae - Αριά

Μεγάλος αειθαλής θάμνος ή δέντρο ύψους μέχρι 20 μ. Φύλλα ωοειδή έως λογχοειδή, δερματώδη, μήκους 3-8 εκ. Καρπός βελανίδι που εξέχει περίπου κατά τα 2/3 από το κύπελλο που έχει διάμετρο 12-22 χιλ. και είναι καλυμμένο με μικρά, πιεσμένα στο κύπελλο λέπια. Ωριμάζει τον πρώτο χρόνο. Εξαπλώνεται στη Μεσόγειο. Στα νησιά του Αιγαίου αναπτύσσεται συνήθως σε μικρές κοιλάδες και ρεματίες με βαθύ και γόνιμο έδαφος.

Quercus pubescens, Fagaceae - Χνοώδης δρυς

Φυλλοβόλο δέντρο ύψους μέχρι 25 μ. Φύλλα πλατιά επιμήκη, μήκους 4-9 εκ., με 3-6 ζεύγη λοβών. Καρπός βελανίδι που εξέχει μέχρι και κατά τα 3/4 από το κύπελλο που έχει διάμετρο 12-20 χιλ. και είναι καλυμμένο με μικρά, πιεσμένα στο κύπελλο λέπια. Ευρωπαϊκό είδος που εξαπλώνεται ανατολικά μέχρι την Τουρκία. Στην Ελλάδα είναι το πιο κοινό είδος φυλλοβόλου δρυός, αλλά απουσιάζει από πολλά νησιά του Αιγαίου.

Rhamnus lycioides subsp. *graeca*, Rhamnaceae - Ράμνος

Φυλλοβόλος θάμνος ύψους 0,5-1 μ. Τα κλαδιά συνήθως καταλήγουν σε ένα αιχμηρό αγκάθι. Φύλλα απλά, μήκους 6-18 χιλ. Άνθη σε ταξιανθίες στις μασχάλες των φύλλων, κιτρινοπράσινα. Καρπός σαρκώδης, σχεδόν σφαιρικός, διαμέτρου 4-6 χιλ., κόκκινος. Το είδος εξαπλώνεται σχεδόν παντού στη Μεσόγειο, αλλά το υποείδος *graeca* εξαπλώνεται στην Ελλάδα και ανατολικότερα μέχρι τη Συρία.

Spartium junceum, Fabaceae - Σπάρτο

Όρθιος πολύκλαδος θάμνος ύψους 1-3 μ. Κλαδιά πράσινα, κυλινδρικά, με μικρά φύλλα που πέφτουν νωρίς και συνήθως το φυτό φαίνεται χωρίς φύλλα. Ταξιανθίες στις άκρες των κλαδιών. Άνθη μεγάλα, έντονα κίτρινα, μήκους μέχρι 3 εκ. Καρπός επιμήκης, μήκους 5-8 εκ. Εξαπλώνεται στη Μεσόγειο και σε πολλές περιοχές είναι κοινό. Χρησιμοποιείται σε φυτεύσεις σε αστικές και περιαστικές περιοχές, και συχνά στη σταθεροποίηση ηρανών.

Amanita phalloides - Αμανίτης ο φαλλοειδής, «Σκασομανίτης»

Το πλέον επικίνδυνο δηλητηριώδες είδος μανιταριού στην Ελλάδα και την Ευρώπη, υπεύθυνο για τις περισσότερες θανατηφόρες δηλητηριάσεις. Χαρακτηριστικά του η χαλαρή λευκή θήκη στη βάση και το δακτυλίδι στο μέσο του ποδιού, τα λευκά ελάσματα και τα λαδί χρώματα στο καπέλο. ΠΡΟΣΟΧΗ (!) μοιάζει με τον «γλυστρίτη» (σελ. 36), που όμως δεν έχει δακτυλίδι και τα ελάσματά του γίνονται ρόδινα καθώς ωριμάζει.

Amanita pantherina - Αμανίτης ο πανθήρινος, «Λωλομανίτης»

Δηλητηριώδες είδος που μπορεί να προκαλέσει έντονες γαστρεντερικές διαταραχές και επικίνδυνες παραισθήσεις, έως και θάνατο σε εξαιρετικές περιπτώσεις. Χαρακτηρίζεται από διαφόρων τόνων του καφέ καπέλο που φέρει εύκολα αποκολλώμενες λεπτοφυείς νιφάδες, λευκά ελάσματα, λευκό δακτυλίδι και σφιχτή, λευκή θήκη που περιβάλλει τη βάση του ποδιού.

Boletus aureus - Βωλίτης ο χαλκόχρωμος

Ογκώδη μανιτάρια με λευκούς αρχικά και μετά κίτρινους έως λαδοκίτρινους πόρους κάτω από το καπέλο, στρουμπουλό πόδι, που έχει χαρακτηριστικά δικτυωτή επιφάνεια, λευκή μη μεταχρωματιζόμενη, αν κοπεί, σάρκα. Ένα από τα είδη που είναι γνωστά με την εμπορική ονομασία «πορτσίν», αν και όχι ιδιαίτερα κοινό στην Άνδρο, δεν είναι σπάνιο όπου υπάρχουν δρυς.

Ganoderma lucidum - Γανόδερμα το λαμπερό

Αν και δεν τρώγεται λόγω της ξυλώδους υφής του, είναι διάσημο για τις ευεργετικές για την υγεία ιδιότητες που έχει. Για το σκοπό αυτό πρέπει να βρασθεί το μανιτάρι για πολλή ώρα μέχρι να παραληφθεί ένα πικρό αφέψημα. Το μανιτάρι αυτό αναπτύσσεται πάνω σε κορμούς δέντρων πάνω σε νεκρό ξύλο, η ανάπτυξή του είναι αργή διάρκειας μερικών εβδομάδων.

Infudibulicybe geotropa - Χωνιοκύβη η γαιότροπη

Μανιτάρι που εμφανίζεται συχνά σε σειρές-συστάδες. Αρχικά με δυσανάλογα χοντρό και μεγάλο πόδι και μικρό καπέλο, που όμως σταδιακά γίνεται τεράστιο και σαν χωνί. Έχει μπεζ έως ανοικτά καφέ χρώματα στο καπέλο και το πόδι, τραγανή και πολύ αρωματική σάρκα.

Lepiota subincarnata - Λεπιώτα η σχεδόν σαρκορόδινη

Μικρού μεγέθους μανιτάρι, σπάνια με καπέλο ως 8 εκ. και τότε μπορεί να μπερδευτεί εύκολα με «αγκαθίτες», ή αλλιώς με μικρού μεγέθους μανιτάρια του γένους *Macrolepota*, από τα οποία διαφέρει κυρίως στο ότι δεν έχει κινούμενο δακτυλίδι σαν κολάρο στο πόδι, αλλά ξέφτια και δεν φέρει έντονη διόγκωση στη βάση.

ΘΑΜΝΟΤΟΠΟΙ ΜΕ ΦΡΥΓΑΝΑ

Το μεγαλύτερο τμήμα της επιφάνειας της Άνδρου καλύπτεται σήμερα από θαμνώνες με είδη ανθεκτικά στη ξηρασία, ως αποτέλεσμα της υποβάθμισης των δασών του νησιού από τις πυρκαγιές και την υπερβόσκηση. Πρίνοι (*Quercus coccifera*), αχινοπόδια (*Genista acanthoclada*), ασφάκες (*Phlomis fruticosa*), αγριολεβάντες (*Lavandula stoechas*), λαδανιές (*Cistus creticus*, *C. salvifolius*) και ασπάλαθοι (*Calicotome villosa*), είναι τα κυρίαρχα είδη θάμνων σε αυτές τις διαπλάσεις. Η εξάπλωση των φρυγάνων είναι σχετικά περιορισμένη σε σχέση με τα υπόλοιπα νησιά των Κυκλάδων. Καταλαμβάνουν, ωστόσο, σημαντικές εκτάσεις σε ξηρές πλαγιές κοντά στη θάλασσα, ενώ είναι ο κυρίαρχος τύπος βλάστησης στους εγκαταλειμμένους αγρούς και αναβαθμίδες (αιμασιές). Τα κυρίαρχα φυτικά είδη είναι η αστοιβή (*Sarcopoterium spinosum*), το θρούμπι (*Satureja thymbra*), το θυμάρι (*Thymbra capitata*), το αλογοθύμαρο (*Anthyllis hermanniae*), κ.ά. Πολυάριθμα ορχεοειδή και άλλα γεώφυτα, καθώς και αρκετά ενδημικά είδη (π.χ., *Fritillaria ehrhartii*, *Hymenonema graecum*, *Hypericum cycladicum*, *Silene pentelica*, κ.ά.) αναπτύσσονται στις διαπλάσεις των φρυγάνων.

© Τ.Δημαλέξης/NCC

Anacamptis papilionacea subsp. *aegaea*, Orchidaceae

Γεώφυτο με ισχυρό βλαστό μήκους 10-25 εκ. Κατώτερα φύλλα 4-7 σχηματίζουν μια δυσδιάκριτη ροζέτα, ενώ τα ανώτερα φύλλα περιβάλλουν τον βλαστό. Ταξιανθία αποτελούμενη από λίγα μεγάλα άνθη. Χείλος μήκους 12-20 χιλ., σχεδόν σφαιρικό ή καρδιόσχημο, ανοικτό ροζ με μοβ-ροζ κηλίδες και λωρίδες. Το είδος έχει ευρεία εξάπλωση στη Μεσόγειο, αλλά το υποείδος *aegaea* περιορίζεται στα Βαλκάνια και την Τουρκία. Ένα από τα πολυάριθμα είδη ορχεοειδών που αναπτύσσονται στις φρυγανικές διαπλάσεις της Άνδρου.

ΦΥΤΑ

Anthyllis hermanniae, Fabaceae - Αλογοθύμαρο

Μικρός θάμνος ύψους μέχρι 1 μ. Φύλλα μικρά, συνήθως απλά ή μερικές φορές σύνθετα με τρία φυλλάρια. Άνθη σε μικρές δέσμες στις μασχάλες των φύλλων. Κάλυκας μήκους 3-4 χιλ., με τριγωνικά δόντια. Στεφάνη κίτρινη, μήκους 6 χιλ. περίπου. Καρπός μικρός, μονόσπερμος. Εξαπλώνεται από την Κορσική και τη Σαρδηνία μέχρι τη Μικρά Ασία. Κοινό είδος στα νησιά του Αιγαίου.

Cistus creticus, Cistaceae - Λαδανιά

Πολύκλαδος θάμνος συνήθως ημισφαιρικού σχήματος και ύψους μέχρι 1 μ. Φύλλα απλά, μήκους 1-4 εκ., καλυμμένα με αδενώδεις αστερόμορφες τρίχες. Ταξιανθίες με 1-6 μεγάλα άνθη με μοβ-ροζ πέταλα. Καρπός ημισφαιρικός διαμέτρου 6-10 χιλ. Το είδος είναι κοινό σχεδόν παντού στην Ελλάδα και αναπτύσσεται από το επίπεδο της θάλασσας μέχρι το υψόμετρο των 1000 μ. περίπου. Μεσογειακό είδος.

Crocus laevigatus, Iridaceae - Κρόκος

Γεώφυτο με ωοειδή κόνδυλο διαμέτρου 8-15 χιλ. Φύλλα 3-6, επιμήκη, πλάτους 1-2,5 χιλ., πράσινα με λευκό κεντρικό νεύρο. Άνθη μεγάλα, με 6 τέπαλα λευκού έως ανοικτού μωβ χρώματος. Ανθήρες λευκοί. Ενδημικό είδος της νότιας Ελλάδας, τοπικά άφθονο.

Erica manipuliflora, Ericaceae - Ρέικι

Μικρός θάμνος ύψους 40-80 εκ. Φύλλα μικρά, γραμμοειδή, σκούρα πράσινα, δερματώδη, ανά 4 σε σπονδύλους. Άνθη μικρά και πολυάριθμα, τοποθετημένα στις άκρες των κλαδιών. Στεφάνη μήκους περίπου 3 χιλ., αποτελούμενη από 4 μοβ-ροζ πέταλα. Οι ανθήρες προεξέχουν από τη στεφάνη. Κοινό είδος της Μεσογείου, με εξάπλωση από την Ιταλία μέχρι τη Μέση Ανατολή.

Fritillaria ehrhartii, Liliaceae

Γεώφυτο με βολβό διαμέτρου 1-2 εκ. Βλαστοί μήκους 6-18 εκ., λείοι. Φύλλα 5-8, μήκους 4-10 εκ., ελλειψοειδή. Άνθη 1 ή 2, με τέπαλα σκούρα καστανά-μοβ έως σχεδόν μαύρα εξωτερικά και κιτρινωπά στο εσωτερικό. Καρπός ωοειδής, όρθιος στην κορυφή του βλαστού. Ενδημικό είδος των νησιών του Αιγαίου, τοπικά κοινό, με εξάπλωση στα νησιά Άνδρο, Τήνο, Σύρο, Εύβοια, Σκύρο, Γιούρα και Κυρά Παναγιά.

Genista acanthoclada, Fabaceae - Αφάνα

Πυκνός πολύκλαδος θάμνος ύψους 40-100 εκ. Κλαδιά κυλινδρικά, ραβδωτά, καταλήγουν σε ισχυρό και αιχμηρό αγκάθι. Φύλλα μικρά, με τρία φυλλάρια. Κάλυκας μήκους 3 χιλ. περίπου, δίχειλος. Πέταλα κίτρινα, μήκους 8-10 χιλ. Καρπός μικρός, ωοειδής και τριχωτός, περιέχει ένα σπέρμα. Κοινό είδος των φρυγάνων σχεδόν σε όλα τα νησιά του Αιγαίου. Εξαπλώνεται επίσης στην Τουρκία και τη Λιβύη.

Helichrysum stoechas subsp. *barleri*, Asteraceae - Αμάραντο

Μικρός θάμνος με κλαδιά ξυλώδη στη βάση τους μόνο. Βλαστοί καλυμμένοι με λευκό τρίχωμα. Φύλλα επιμήκη-γραμμοειδή, πράσινα-γκρι στην πάνω επιφάνεια και καλυμμένα με πυκνό λευκό τρίχωμα στην κάτω. Τα κεφάλια έχουν μήκος 4-8 χιλ. και σχηματίζουν πυκνές σύνθετες ταξιανθίες στις κορυφές των βλαστών. Τα φυλλάρια είναι μεμβρανώδη και γυαλιστερά κίτρινα. Τα ανθίδια είναι κίτρινα, ίσου μήκους με τα φυλλάρια. Το φυτό είναι ευρέως εξαπλωμένο στην περιοχή της ανατολικής Μεσογείου.

Hypericum cycladicum, Hypericaceae

Πολυετές ποώδες φυτό με ξυλώδη βάση. Βλαστοί λίγοι, συνήθως έρποντες, μήκους 12-25 εκ. Φύλλα άμισχα, αντίθετα, ωοειδή, μήκους 8-18 χιλ. Ταξιανθία με 1-9 άνθη διαμέτρου 18-30 χιλ. Πέταλα 5, κίτρινα, σπατουλοειδή, μήκους 9-15 χιλ., με μαύρους αδένες στην κάτω επιφάνεια. Καρπός ξηρός, καστανού χρώματος. Ενδημικό είδος των Κυκλάδων. Περιγράφηκε το 2018 από την περιοχή της Βόρης Άνδρου, στο πλαίσιο των ερευνών του έργου Life Andros Park.

Lavandula stoechas subsp. *stoechas*, Lamiaceae - Αγριολεβάντα

Όρθιος θάμνος ύψους μέχρι 80 εκ. Φύλλα σε δέσμες, απλά, στενά, συνήθως με τυλιγμένα περιθώρια. Άνθη σε ακραίες, πολύ πυκνές ταξιανθίες μήκους 2-5 εκ., με μερικά άγονα μοβ βράκτια στην κορυφή. Τα άνθη είναι τοποθετημένα σε κάθετες σειρές. Στεφάνη μήκους 5-8 χιλ., ρηχά δίχειλη, σκούρα μοβ έως σχεδόν μαύρη. Κοινό είδος σε όλη τη Μεσόγειο.

Muscari weissii, Hyacinthaceae

Γεώφυτο με βολβούς μήκους μέχρι 3,5 εκ. Φύλλα 2-5, στη βάση του βλαστού, ίσου μήκους ή κοντύτερα από τον βλαστό, πλάτους 5-15 χιλ. Βλαστός μήκους 15-40 εκ. με πολυάριθμα γόνιμα άνθη καφέ χρώματος με κίτρινη κορυφή. Στο ανώτερο τμήμα της ταξιανθίας αναπτύσσονται λίγα άγονα άνθη με μακριούς ποδίσκους. Το είδος έχει περιορισμένη εξάπλωση στα νησιά του Αιγαίου και τις εκατέρωθεν χερσαίες περιοχές.

Phlomis fruticosa, Lamiaceae - Ασφάκα

Θάμνος ύψους μέχρι 130 εκ. Νεαροί βλαστοί πυκνά καλυμμένοι με γκρι, αστερόμορφες τρίχες. Φύλλα απλά, με κοντό μίσχο και έλασμα μήκους 3-9 εκ. που είναι καλυμμένο με λευκές αστερόμορφες τρίχες. Άνθη σε 1-3 σπονδύλους, ο καθένας με 12-30 άνθη. Κάλυκας μήκους 15-20 χιλ., πλατιά σωληνοειδής, με μικρά δόντια στα περιθώρια. Στεφάνη κίτρινη, μήκους 25-35 χιλ., τριχωτή. Κοινό είδος της μεσογειακής χλωρίδας.

Sarcopoterium spinosum, Rosaceae - Αστοιβή

Πυκνός, πολύπλοκα διακλαδισμένος και αγκαθωτός θάμνος ύψους μέχρι 60 εκ. Φύλλα μικρά, σύνθετα, με 4-6 ζεύγη φυλλαρίων. Ταξιανθία σφαιρική ή επιμήκης μήκους μέχρι 30 χιλ. Τα ανώτερα άνθη θηλυκά και τα κατώτερα αρσενικά. Σέπαλα 4, πράσινα. Τα πέταλα απουσιάζουν. Καρπός σαρκώδης, κόκκινος, περιέχει δύο σπέρματα. Κοινό είδος στις παράκτιες περιοχές της ανατολικής Μεσογείου.

Teucrium capitatum subsp. *capitatum*, Lamiaceae - Στομαχοβότανο

Μικρός, πυκνά τριχωτός θάμνος με ξυλώδη βάση και βλαστούς μήκους 10-30 εκ. Φύλλα στενά επιμήκη, με κυματιστά περιθώρια. Ταξιανθία σχεδόν σφαιρική, με πολυάριθμα μικρά άνθη. Στεφάνη αποτελούμενη μόνο από το κάτω χείλος, μπεζ-κίτρινο. Κοινό είδος με ευρεία εξάπλωση στην περιοχή της Μεσογείου.

Amanita muscaria - Αμανίτης ο μυγοκτόνος, «Λωλομανίτης»

Εύκολα αναγνωρίσιμο χάρη στο κατακόκκινο καπέλο με τις λευκές νιφάδες του και διάσημο μανιτάρι λόγω των πανάρχαιων θρύλων που το αφορούν και σχετίζονται με την παραισθησιογόνο δράση του. Κοινό σε όλη την Ελλάδα σε δάση πλατύφυλλων και κωνοφόρων, όμως στην Ανδρο και σε άλλα νησιά του Αιγαίου είναι σπάνιο και συμβιώνει με λαδανιές.

ΜΑΝΙΤΑΡΙΑ

Colus hirudinosus - Ηλακάτη η βδελλοειδής

Μεσογειακό είδος που παράγει μικροσκοπικά και αλλόκοτα σε σχήμαμανιτάρια, αρχικά με όψη μικρού αυγού, αποτελούμενα από ένα σαρκώδες περίβλημα, από το οποίο σταδιακά ξεπροβάλλει ένα κόκκινο σπογγώδες πλέγμα με επιμέρους βραχίονες που ενώνονται στην κορυφή και καλύπτονται από βλεννώδη ουσία, η οποία στην ωριμότητα έχει εξαιρετικά απωθητική οσμή.

Lactarius cistophilus - Λακτάριος ο κιστόφιλος

Μεσογειακό είδος «γαλασίτη» που συμβιώνει αποκλειστικά με λαδανιές, παράγει μικρού έως μέτριου μεγέθουςμανιτάρια. Χαρακτηριστικό τους είναι πως όταν πληγωθούν εκκρίνουν λευκό υγρό που μοιάζει με γάλα το οποίο μετά βάφει τα ελάσματα βιολετί. Είναι επικρό στη γεύση γι' αυτό και θεωρείται μη εδώδιμο, όμως σε άλλες περιοχές της Ελλάδας το τρώνε αφού το βράσουν και πετάξουν το νερό.

Leccinellum corsicum - Λετσινέλλο της Κορσικής

Μανιτάρι με κίτρινους πόρους κάτω από το καπέλο, μέτριου μεγέθους, με σάρκα λευκή που όμως όταν κοπεί αργά ροδίζει και στο τέλος μαυρίζει. Είναι συμβιωτικό με λαδανιές. Αν και είναι εδώδιμο δεν συνίσταται η κατανάλωση του. Στο μαγείρεμα επίσης η σάρκα του μαυρίζει. Θυμίζει τα «πορτσίνι» αλλά είναι πολύ υποδεέστερο γευστικά και ποιοτικά.

Macrolepiota phaeodisca - Μακρολεπιώτα η φαιόδισκη, «Αγκαθίτης»

Μικρού έως μέτριου μεγέθους μεσογειακό είδος Μακρολεπιώτας με μπεζ λέπια στην επιφάνεια και σκουρόχρωμο καφέ-μαύρο κέντρο στο καπέλο. Το πόδι διογκώνεται στη βάση και έχει ένα στενό αλλά κινούμενο σαν κολάρο δακτυλίδι. Τρώγεται μόνο το καπέλο και χρειάζεται μεγάλη προσοχή να μην μπερδευτεί με θανατηφόρες μικρές Λεπιώτες.

Melanoleuca excissa - Μελανόλευκη η κατεστραμένη, «Αυτάκια»

Λεπτοφυή, μικρού έως μέτριου μεγέθους μανιτάρια με λεπτό και συχνά κοντό πόδι σε σχέση με το καπέλο, το οποίο είναι λείο μεταξένιας όψης, με ποικίλα χρώματα, από κρεμ-μπεζ έως πιο συχνά γκρι. Με ασθενή ή γλυκιά οσμή σαν ίριδα. Αν και όλα τα είδη Μελανόλευκης τρώγονται, εύκολα μπορούν να μπερδευτούν με άλλα τοξικά μανιτάρια.

Pleurotus eryngii var. *ferulae* - Πλευρωτός της φέρουλας, «Καρωνίτης», «Αρτικίτης»

Είδος μανιταριού που χαρακτηρίζεται από τη σχέση που έχει με φυτά γνωστά στην Άνδρο ως «κάρωνες» αλλού ως «νάρθηκες». Πρόκειται για ετήσια φυτά που αναπτύσσουν ευμεγέθη καλάμια. Τα μανιτάρια αναπτύσσονται στα υπολείμματα των ριζών αυτών των φυτών, γίνονται πολύ μεγάλα σε μέγεθος, αναγνωρίζονται εύκολα και είναι ιδιαίτερα δημοφιλή στην περιοχή του Κορθίου στην Άνδρο αλλά και σε άλλα νησιά του Αιγαίου.

ΛΙΒΑΔΙΑ, ΒΟΣΚΟΤΟΠΟΙ ΚΑΙ ΧΕΡΣΑ ΚΤΗΜΑΤΑ

Agaricus spp. - Αγαρικά (διάφορα είδη), «Κοκκινομανίτες»

Τα αγαρικά είναι πολλών ειδών και δύσκολα διακρινόμενα μεταξύ τους. Κοινό χαρακτηριστικό τους τα πυκνά ελάσματα κάτω από το καπέλο που αρχικά είναι ρόδινα και σταδιακά γίνονται όλο και πιο σκούρα καφέ έως σχεδόν μαύρα. Κάποια είδη τα οποία κίτρινίζουν έντονα και μυρίζουν μελάνι είναι τοξικά γι' αυτό απαιτείται προσοχή στη συλλογή τους για κατανάλωση.

Omphalotus olearius - Ομφαλωτός της ελιάς

Εντυπωσιακό μανιτάρι που καρποφορεί συνήθως πριν κρυώσει ο καιρός στη βάση κορμών και ριζών ελιάς και δρυός. Στη φόρμα θυμίζει πλευρωτό αλλά τα πορτοκαλί-κεραμιδί χρώματα το κάνουν εύκολα αναγνωρίσιμο. Το μανιτάρι αυτό έχει την ιδιότητα να φωσφορίζει στο σκοτάδι. Αν και έχει ευχάριστη οσμή και ελκυστική όψη, είναι δηλητηριώδες και μπορεί να προκαλέσει έως και θάνατο.

Volvopluteus gloiocephalus - Βολβοπλούτεος ο γλοιοκέφαλος, «Γλυστρίτης»

Είναι το πιο δημοφιλές είδος μανιταριών στην Άνδρο, συλλέγεται από όλους του κατοίκους που ασχολούνται παραδοσιακά με τη μανιταροσυλλογή και τρώγονται πάντα τηγανητά. Παρ' όλο που θεωρείται «ασφαλές» μανιτάρι, μοιάζει με τον Αμανιήτη τον φαλλοειδή που πάντα βρίσκεται κοντά σε δρυς, με αποτέλεσμα να έχουν καταγραφεί σοβαρά περιστατικά δηλητηρίασης από τέτοια λάθος αναγνώριση και στην Άνδρο.

ΠΑΡΑΠΟΤΑΜΙΑ ΔΑΣΗ & ΠΑΡΑΚΤΙΟΙ ΥΓΡΟΤΟΠΟΙ

Η ύπαρξη υγρών ενδιαιτημάτων, με παρουσία νερού ακόμα και τους ξηρούς καλοκαιρινούς μήνες, είναι συχνή στην Άνδρο. Τα πολυάριθμα ρέματα που διατρέχουν το νησί καλύπτονται από παρόχθια δάση με κυρίαρχα είδη τον πλάτανο (*Platanus orientalis*) και το σκλήθρο (*Alnus glutinosa*), ενώ απαντάται και η ιτιά (*Salix alba*), ο φράξος (*Fraxinus ornus*) και σπανιότερα η δάφνη (*Laurus nobilis*). Ο υπόροφος των παρόχθιων δασών περιλαμβάνει πολλά φυτικά είδη, όπως τον κισσό (*Hedera helix*) και ποώδη φυτά, π.χ. *Pteridium aquilinum*, *Mycelis muralis*, *Doronicum orientale*, κλπ., καθώς και τα ενδημικά *Galanthus ikariae* και *Scilla andria*. Στις ορεινές περιοχές της Άρνης και της Βουρκωτής εξαπλώνονται ορισμένα ενδιαφέροντα είδη, όπως τα *Paeonia mascula* subsp. *hellenica*, *Corydalis thasia*, *Asplenium scolopendrium*, *Blechnum spicant*, κ.ά. Προς τις εκβολές των ρεμάτων τα παρόχθια δάση συχνά αντικαθίστανται από διαπλάσεις με πικροδάφνη (*Nerium oleander*). Στους παράκτιους υγρότοπους κοντά στις εκβολές των ρεμάτων αναπτύσσονται ορισμένα υδρόβια φυτά, όπως το ψαθί (*Typha domingensis*), το νεροκάλαμο (*Phragmites australis*), το νεροκάρδαμο (*Nasturtium officinale*), και τα *Helosciadium nodiflorum*, *Veronica anagallis-aquatica*, *Potamogeton nodosus*, κ.ά. Σε βράχια με τρεχούμενο νερό απαντώνται τα *Primula vulgaris*, *Samolus valerandi* και *Campanula spatulata* subsp. *spruneriana*, ενώ σε μεγαλύτερα υψόμετρα αναπτύσσεται και το ενδημικό *Hypericum delphicum*.

Alnus glutinosa, Betulaceae - Σκλήθρο

ΦΥΤΑ

Φυλλοβόλο δέντρο ύψους μέχρι 25 μ. Φύλλα σχεδόν κυκλικά με 6-8 ζεύγη πλευρικών νεύρων, ρηχά ηριονωτά στα περιθώρια. Άνθη σε ταξιανθίες που κρέμονται και εμφανίζονται πριν την ανάπτυξη των φύλλων. Αρσενικές ταξιανθίες επιμήκεις, θηλυκές κοντές, ελλειψοειδείς. Καρποί μήκους 10-20 χιλ., ξυλώδεις. Είδος με ευρεία εξάπλωση στην Ευρώπη, αλλά σποραδική εμφάνιση στα νησιά του Αιγαίου.

Corydalis thasia, Fumariaceae

Πώδες φυτό με κόνδυλο. Βλαστός όρθιος, λεπτός, μήκους 10-25 εκ. Φύλλα με μακρύ μίσχο και επιμήκεις λοβούς. Ταξιανθία αραιή, με 3-12 άνθη. Άνθη μωβ, με πέταλα που σχηματίζουν έναν επιμήκη σωλήνα (πλήκτρο). Καρπός στενά ελλειψοειδής, περιέχει έως 7 σπέρματα. Σπάνιο ενδημικό είδος της Ελλάδας, γνωστό μόνο από τη Θάσο και την Άνδρο.

Fraxinus ornus, Oleaceae - Φράξος

Φυλλοβόλος θάμνος ή μικρό δέντρο. Φλοιός λείος, γκρι. Φύλλα σύνθετα, με λογοχειδή φυλλάρια μήκους 3-8 εκ. Άνθη σε μεγάλες εντυπωσιακές ταξιανθίες που εμφανίζονται μαζί με τα φύλλα. Καρπός μήκους 25-35 χιλ. με πτερύγιο. Μεσογειακό είδος. Κοινό στην ηπειρωτική Ελλάδα αλλά εξαπλώνεται μόνο σε λίγα μεγάλα νησιά του Αιγαίου. Στην Άνδρο αναπτύσσεται συνήθως στις κοίτες των ρεμάτων, αλλά συχνά απαντάται σε μικρές κοιλάδες μαζί με άλλα δασικά είδη.

Hedera helix, Araliaceae - Κισσός

Αειθαλής αναρριχώμενος θάμνος με βλαστούς που μπορούν να φθάσουν σε μήκος τα 30 μ. Φύλλα καρδιοειδή ή ωοειδή, γυαλιστερά, σκούρα πράσινα στην πάνω επιφάνεια και ανοικτά πράσινα στην κάτω. Ταξιανθίες σφαιρικές, με μικρά κιτρινοπράσινα άνθη. Καρπός σαρκώδης, σφαιρικός, ώριμος σκούρος μελανός. Εξαπλώνεται στην Ευρώπη και την Ασία. Κοινό είδος σχεδόν παντού στην Ελλάδα.

Helosciadium nodiflorum, Apiaceae

Ποώδες υδρόφυτο που αναπτύσσεται σε ρέοντα ύδατα. Βλαστοί μήκους 30-80 εκ. Φύλλα σύνθετα, με ωοειδή-λογχοειδή φυλλάρια. Η ταξιανθία θυμίζει ομπρέλα και έχει 3-15 ακτίνες. Άνθη λευκά. Καρπός σχεδόν σφαιρικός. Το είδος εξαπλώνεται στην Ευρώπη και τη Μεσόγειο. Στην Ελλάδα έχει ευρεία εξάπλωση, αλλά απουσιάζει από τα μικρά και ξηρά νησιά του Αιγαίου.

Ilex aquifolium, Aquifoliaceae - Αρκουδοπούρναρο

Αειθαλής δίοικος θάμνος ή μικρό δέντρο ύψους μέχρι 10 μ. Νεαρά κλαδιά έντονα πράσινα. Φύλλα μήκους 5-12 εκ., ωοειδή, δερματώδη, συνήθως με αγκαθωτά περιθώρια, σπανιότερα λεία. Άνθη με 4 λευκά πέταλα. Καρπός σφαιρική, κόκκινη δρύπη. Είδος με κύρια εξάπλωση στη Δ. Ευρώπη, εξαπλώνεται μέχρι τα Βαλκάνια. Στην Ελλάδα έχει σποραδική εμφάνιση κυρίως στα ηπειρωτικά, νότια μέχρι τα όρη της Στερεάς Ελλάδας. Στην Άνδρο ανακαλύφθηκε κατά τη διάρκεια του LIFE, και αποτελεί τον νοτιότερο πληθυσμό στα Βαλκάνια.

Isolepis cernua, Cyperaceae

Μικρό, άτριχο, μονοετές ποώδες φυτό που σχηματίζει μικρούς θυσάνους. Βλαστοί λεπτοί, μήκους 5-15 εκ. Όλα τα φύλλα τοποθετημένα στη βάση του βλαστού, γραμμοειδή, κοντύτερα από τον βλαστό. Η ταξιανθία έχει μήκος 3-4 χιλ. και αποτελείται από 1-2 ωοειδή σταχύδια. Καρπός πλατιά τριγωνικός, λείος. Αναπτύσσεται σε υγρές θέσεις με αμώδες συνήθως έδαφος. Έχει ευρεία εξάπλωση στις θερμές εύκρατες περιοχές και των δύο ημισφαιρίων.

Laurus nobilis, Lauraceae - Δάφνη

Αειθαλής θάμνος ή μικρό δέντρο με ύψος συνήθως μέχρι 10 μ. Φύλλα αρωματικά, απλά, εναλλασσόμενα, δερματώδη, ωοειδή-λογχοειδή, μήκους 3-10 εκ. Τα άνθη είναι ανοιχτά κίτρινα ή πρασινο-κίτρινα και αναπτύσσονται κατά δέσμες στις μασχάλες των φύλλων. Καρπός μαύρος, σαρκώδης, με ένα σπέρμα. Εξαπλώνεται στη Μεσόγειο και τη Νοτιοδυτική Ασία. Έχει σποραδική μόνο εμφάνιση στα νησιά του Αιγαίου, ενώ στις Κυκλάδες αναπτύσσεται μόνο στην Άνδρο και την Τήνο.

Lythrum junceum, Lythraceae

Πολυετές ποώδες φυτό με βλαστούς μήκους 20-60 εκ. Φύλλα επιμήκη, εναλλασσόμενα, μήκους 6-16 χιλ. Άνθη ανά 1 ή 2 στις μασχάλες των φύλλων. Στεφάνη μοβ, μήκους 5-6 χιλ. Στήμονες συνήθως 12. Κοινό είδος σε υγρά ενδιαιτήματα σχεδόν παντού στη Μεσόγειο. Υπάρχει σχεδόν σε όλα τα μεγάλα νησιά του Αιγαίου, αλλά απουσιάζει από τα μικρότερα και πιο ξηρά νησιά.

Nasturtium officinale, Brassicaceae - Νεροκάρδαμο

Πολυετές ποώδες φυτό που αναπτύσσεται σε τρεχούμενα ή στάσιμα ύδατα. Οι βλαστοί έχουν συνήθως μήκος μέχρι 50 εκ. και ριζοβολούν στα γόνατα. Φύλλα σύνθετα, πτεροειδή, με 2-8 ζεύγη φυλλαρίων. Άνθη σε ταξιανθία που επιμηκύνεται κατά την καρποφορία. Πέταλα λευκά και καρπός κυλινδρικός μήκους 10-18 χιλ. Κοινό είδος σε υγρά ενδιαιτήματα σχεδόν παντού στην Ευρώπη.

Nerium oleander, Apocynaceae - Πικροδάφνη

Αειθαλής θάμνος ύψους μέχρι 5 μ. Φύλλα στενά ελλειψοειδή, μήκους 6-30 εκ., δερματώδη. Άνθη μεγάλα, στις άκρες των κλαδιών. Στεφάνη ροζ ή λευκή. Καρποί κυλινδρικοί, μήκους 10-16 εκ. Σπέρματα τριχωτά, με ένα τριχωτό εξάρτημα στην κορυφή τους. Ευρέως εξαπλωμένο είδος στη Μεσογειακή περιοχή. Παραμένει ανθισμένο σχεδόν σε ολόκληρη τη διάρκεια του καλοκαιριού και χρησιμοποιείται ευρύτατα ως καλλωπιστικό.

Ornithogalum nutans, Hyacinthaceae

Βολβώδες γεώφυτο με βολβούς διαστάσεων 3 × 2 εκ. περίπου. Φύλλα 4-6, επιμήκη, ίσου μήκους ή μακρύτερα από τον βλαστό. Βλαστός μήκους 15-60 εκ. με 5-15 άνθη αραιά τοποθετημένα στην κορυφή του. Άνθη μεγάλα, μήκους 2-3 εκ. με πέταλα λευκά που φέρουν μια πλατιά πράσινη λωρίδα στην κάτω επιφάνεια. Καρπός ωοειδής. Αυτοφυές είδος στη Βαλκανική Χερσόνησο και τη Μικρά Ασία.

Platanus orientalis, Platanaceae - Πλάτανος

Μεγάλο φυλλοβόλο δέντρο ύψους μέχρι 30 μ. και διάμετρο κορμού που μπορεί να ξεπεράσει τα 2 μ. Φλοιός στο κατώτερο τμήμα του κορμού παχύς και τραχύς, στο ανώτερο τμήμα λεπτός, απολεπίζεται αφήνοντας μεγάλες κιτρινωπές κηλίδες. Φύλλα μεγάλα, 8-18x8-20 εκ., διαιρεμένα μέχρι περίπου το μέσο τους σε 5 οξυκόρυφους λοβούς. Θηλυκή ταξιανθία με 3-6 κρεμάμενα, σφαιρικά κεφάλια που φτάνουν σε διάμετρο τα 3 εκ. κατά την καρποφορία. Το είδος εξαπλώνεται στη Βαλκανική Χερσόνησο και ανατολικότερα μέχρι την κεντρική Ασία. Χρησιμοποιείται ευρέως σε πάρκα και δενδροστοιχίες.

Potamogeton nodosus, Potamogetonaceae

Πολυετές υδρόφυτο με ρίζωμα που συχνά αναπτύσσεται σε συγκεντρώσεις νερού με σχετικά μεγάλο βάθος. Βλαστοί μήκους μέχρι 3 μ., λεπτοί. Επιπλέοντα φύλλα ελλειψοειδή, μήκους 7-15 εκ., με μακριούς μίσχους. Ταξιανθία αναδυόμενη από το νερό, όρθια, κυλινδρική, μήκους 3-5 εκ. Έχει σποραδική εμφάνιση στην Ελλάδα, αλλά εξαπλώνεται σχεδόν παντού στον κόσμο.

Primula vulgaris, Primulaceae - Πρίμουλα

Πολυετές ποώδες φυτό με κοντό ρίζωμα. Τα φύλλα είναι μεγάλα και σχηματίζουν μια ροζέτα στη βάση, από όπου αναπτύσσονται απευθείας τα άνθη πάνω σε μακριούς ποδίσκους (ο βλαστός απουσιάζει). Άνθη ανοικτά κίτρινα (στο υποείδος *vulgaris*) ή ροζ (στο υποείδος *rubra*). Στην Άνδρο υπάρχουν και τα δύο υποείδη. Έχει ευρεία εξάπλωση στην Ευρώπη και τη Μεσόγειο.

Salix alba, Salicaceae - Ιτιά

Δέντρο ύψους μέχρι 30 μ., αλλά συχνά περιορίζεται σε μεγάλο θάμνο. Φύλλα εναλλασσόμενα, λογχοειδή, μήκους 3-12 εκ., λεία ή τριχωτά στην επάνω επιφάνεια και πυκνά τριχωτά στην κάτω. Θηλυκές ταξιανθίες επιμήκειες, πυκνές, μήκους 4-5 εκ. Καρπός λείος, μήκους 3-5 χιλ. Κοινό είδος των παραποτάμιων δασών σχεδόν σε όλη την Ευρώπη, εξαπλώνεται από την ΒΔ Αφρική και την Ισπανία μέχρι τη Δ Ασία.

Scilla andria, Hyacinthaceae

Γεώφυτο με ωοειδή βολβό μήκους 2 εκ. περίπου. Φύλλα συνήθως 2, επιμήκη. Βλαστός λεπτός, μήκους 5-20 εκ. Ταξιανθία στην κορυφή του βλαστού, με 4-12 μπλε άνθη. Καρπός σχεδόν σφαιρικός, διαμέτρου 2 χιλ. περίπου. Ενδημικό είδος των Κυκλάδων, με εξάπλωση στην Άνδρο, την Τήνο, τη Νάξο και την Κίμωλο.

Scirpoides holoschoenus, Cyperaceae

Πολυετές ριζωματώδες φυτό με πολυάριθμους σκληρούς βλαστούς μήκους 30-80 εκ. Η ταξιανθία αποτελείται από 1 ή 2 πυκνά, σφαιρικά κεφάλια χωρίς ποδίσκο και από 1-3 παρόμοια κεφάλια σε λεπτούς ποδίσκους. Βράκτια συνήθως 2, τουλάχιστον το μακρύτερο προεξέχει της ταξιανθίας. Είδος της Ευρώπης και της Νοτιοδυτικής Ασίας, εξαπλώνεται σχεδόν παντού στην Ελλάδα.

Veronica anagallis-aquatica, Veronicaceae

Πολυετής ποώδες φυτό με όρθιους βλαστούς μήκους 20-40 εκ. Φύλλα απλά, αντίθετα, λοχχειοδή. Άνθη σε μασχαλιαίες ταξιανθίες, μπλε, διαμέτρου 4-8 χιλ. σε ποδίσκους μήκους 4-7 χιλ. Καρπός πλατιά ωοειδής, μήκους 3-4 χιλ. Κοινό είδος σε υγρές θέσεις με εξάπλωση στην Ευρώπη και τη Σιβηρία. Τις τελευταίες δεκαετίες έχει εξαπλωθεί σε πολλές εύκρατες περιοχές της Γης.

Armillaria mellea - Αρμιλλάρια η μελιτόχρωμη

MANITARIA

Το είδος αυτό αναπτύσσει δέσμες από πολλά συμφυόμενα μανιτάρια γύρω από τη βάση ζωντανών και απονεκρωμένων δέντρων. Τα ελάσματά του είναι αρχικά λευκοκίτρινα και σταδιακά παίρνουν κίτρινο-λαδί χρώμα, ενώ έχει εμφανές δακτυλίδι στο πόδι. Έχει πολύ τραγανή σάρκα και θεωρείται νόστιμο μανιτάρι, αλλά πρέπει να βράσει αρκετή ώρα πριν φαγωθεί, καθώς είναι τοξικό όταν καταναλωθεί νωπό ή ανεπαρκώς μαγειρεμένο.

Cyclocybe cylindracea - Κυκλοκύβη η κυλινδρική

Το είδος αυτό αναπτύσσει δέσμες από πολλά συμφυόμενα μανιτάρια πάνω σε απονεκρωμένους κορμούς συνήθως λεύκας. Τα ελάσματά του είναι αρχικά κρεμ και στο τέλος καφέ, ενώ έχει εμφανές δακτυλίδι στο πόδι και πολύ τραγανή σάρκα. Εξαιρετικής υφής και νοστιμιάς είδος γνωστό με την εμπορική ονομασία «πιοπινό» (pioppino).

Gymnoporus amygdalisporus - Γυμνόπους ο αμυγδαλόσπορος

Το είδος αυτό συλλέχθηκε στην παραλία της Βόρης το 2004 και περιγράφηκε ως νέο είδος για την επιστήμη το 2007. Έως σήμερα δεν έχει βρεθεί πουθενά αλλού στον κόσμο και θεωρείται ενδημικό της Άνδρου, ενώ δεν έχει εντοπιστεί ξανά ούτε στο σημείο που πρωτοβρέθηκε. Πρόκειται συνεπώς για ένα εξαιρετικά σπάνιο και εμβληματικό είδος της υγρότοπου της Βόρης και της Άνδρου.

Gymnopilus junonius - Γυμνόπιλος του Ιουνίου

Σχηματίζει εντυπωσιακά μανιτάρια, μεγάλα σε μέγεθος και με έντονους χρωματισμούς, πορτοκαλί πύλο, κίτρινα ελάσματα και εμφανές δακτυλίδι. Είναι από τα χαρακτηριστικά είδη του οικοτόπου προτεραιότητας με τα σκλήθρα της Άνδρου. Τα μανιτάρια είναι σαρκώδη και ελκυστικά στην όψη, αλλά η σάρκα τους είναι εξαιρετικά πικρή και ενδεχομένως έχει παραισθησιογόνες ιδιότητες.

Gyrodon lividus - Γύροδον ο πελιδνός

Ένα ακόμη είδος συμβιωτικού μανιταριού που συνδέεται αποκλειστικά με τα σκλήθρα, ενώ στην Άνδρο έχει έως σήμερα βρεθεί μόνο στον υγρότοπο της Βόρης. Χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη πόρων στην κάτω επιφάνεια του καπέλου, οι οποίοι κατέρχονται στο πόδι κι έχουν κίτρινο και μετά λαδί έως καστανό χρώμα, το πόδι είναι λεπτό και συχνά έκκεντρο.

Naucoria spp. - Ναυκόρια (διάφορα είδη)

Το γένος *Naucoria* είναι γνωστό και ως *Alnicola* λόγω της προτίμησής του στα σκλήθρα που στα λατινικά ονομάζονται *Alnus*. Υπάρχουν πολλά διαφορετικά είδη τέτοιων μανιταριών τα οποία είναι όλα αποκλειστικά συμβιωτικά των σκλήθρων. Σχηματίζουν μικροσκοπικά καφέ μανιτάρια και η αναγνώριση των επιμέρους ειδών είναι εξαιρετικά δύσκολη. Εκτιμάται πως στις συστάδες σκλήθρων της Άνδρου υπάρχουν τουλάχιστον 4 ή 5 διαφορετικά είδη.

Paxillus olivellus - Πάξιλλος ο λαδόχρωμος

Είδος που συμβιώνει αποκλειστικά και μόνο με σκλήθρα και απαντάται στις ρεματιές της Άνδρου εκεί που φύονται τα συγκεκριμένα δέντρα. Χαρακτηριστικό των μανιταριών είναι ότι αναπτύσσονται σε συστάδες από μια κοινή βάση, τα ελάσματα αποκολλώνται εύκολα από το καπέλο και ο λαδί χρωματισμός τους γίνεται καφεκόκκινος όταν πληγωθούν. Τα μανιτάρια αυτά είναι επικίνδυνα καθώς περιέχουν τοξίνες που προκαλούν αιμόλυση.

Phallus hadrianii - Φαλλός του Hadrian

Οι «φαλλοί» είναι μανιτάρια που αρχικά έχουν σχήμα αυγού με λευκό μεμβρανώδες εξωτερικά και ζελατινώδες εσωτερικά περίβλημα, ενώ όταν ωριμάσουν αναδύεται μέσα από αυτό μια φαλλόμορφη κατασκευή με σπογγώδες στέλεχος και κυψελιδωτό κεφάλι που καλύπτεται από γλοιώδη κι εξαιρετικά δύσσομη βλέννωδη ουσία. Δεν είναι δηλητηριώδη μανιτάρια αλλά δεν συνίσταται η κατανάλωση τους.

ΚΡΗΜΝΟΙ

Οι βραχώδεις σχηματισμοί της Άνδρου είναι συνήθως μικροί και βρίσκονται διάσπαρτοι στις πλαγιές και στις κορυφές των βουνών και σε αρκετές περιπτώσεις στις ακτές. Εκτενή βραχώδη συγκροτήματα, παρόντα σε άλλα νησιά των Κυκλάδων, σχεδόν απουσιάζουν από την Άνδρο. Η χασμοφυτική χλωρίδα του νησιού είναι λοιπόν περιορισμένη και τα περισσότερα βράχια αποικίζονται από είδη των γειτονικών φυτικών διαπλάσεων. Τα πραγματικά χασμοφυτικά είδη είναι λίγα, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται τα ενδημικά *Campanula reiseri*, *C. sartorii*, *Dianthus fruticosus* subsp. *fruticosus* και *Erysimum senoneri*. Τα *Bubon macedonicum*, *Brassica cretica* subsp. *aegaea*, *Carum multiflorum* και *Scrophularia heterophylla* είναι τα υπόλοιπα χασμοφυτικά είδη που συνήθως απαντώνται στο νησί. Η κάπαρη (*Capparis spinosa*) και το κρίταμο (*Crithmum maritimum*) είναι χαρακτηριστικά είδη των βραχωδών ακτών της Άνδρου.

Brassica cretica subsp. *aegaea*, Brassicaceae - Αγριολαχανίδα

Πολυετές φυτό με ξυλώδη βάση και βλαστούς μήκους 50-150 εκ. Φύλλα με μακρύ μίσχο και λοβούς. Ταξιανθία επιμήκης με λευκά έως κίτρινα άνθη. Σέπαλα 4, πέταλα 4 και καρπός επιμήκης, μήκους 4-10 εκ., με πολυάριθμα σπέρματα σε μία σειρά. Η εξάπλωση του είδους περιορίζεται στην Ελλάδα και τη Νοτιοανατολική Τουρκία.

Caroxylon aegaeum, Chenopodiaceae

Πυκνός πολύκλαδος θάμνος ύψους 20-60 εκ. Φύλλα μικρά, σχεδόν κυλινδρικά, επιμήκη ή τριγωνικά. Άνθη μικροσκοπικά, σχηματίζουν πυκνές σταχυόμορφες ταξιανθίες. Τα τμήματα του περιανθίου μετασχηματίζονται σε πλατιά πτερύγια στην καρποφορία. Ενδημικό είδος των νησιών του κεντρικού και νότιου Αιγαίου, με συχνή παρουσία στις βραχονησίδες. Αναπτύσσεται κυρίως σε παράκτιους βραχώδεις βιότοπους. Στην Άνδρο είναι γνωστό μόνο από τα Γαυριονήσια.

Centaurea laconica subsp. *lineariloba*, Asteraceae

Πολυετές ποώδες φυτό με όρθιους βλαστούς. Φύλλα πτεροειδώς διαιρεμένα, με άνισους λοβούς. Ταξιανθία σφαιρική, περιβάλλεται από μακριά και ισχυρά αγκάθια. Ανθίδια μωβ-βυσσινί. Ενδημικό είδος των Κυκλάδων με εξάπλωση περιορισμένη σε λίγα νησιά, κυρίως στις Δυτικές Κυκλάδες. Συνήθως αναπτύσσεται σε φρυγανικές διαπλάσεις, αλλά στην Άνδρο απαντάται κυρίως σε βραχώδεις σχηματισμούς.

Dianthus fruticosus subsp. *fruticosus*, Caryophyllaceae

Μικρός πολύκλαδος θάμνος. Ανθοφόροι βλαστοί μήκους 5-30 εκ. Φύλλα επιμήκη, συχνά σαρκώδη. Ταξιανθίες στις άκρες των βλαστών, με 3-8 άνθη. Κάλυκας κυλινδρικός, μήκους 12-25 χιλ. Πέταλα ωοειδή έως σχεδόν κυκλικά, οδοντωτά, ροζ ή μωβ, με πιο σκούρα στίγματα στη βάση τους. Ενδημικό είδος της Ελλάδας. Το υποείδος *fruticosus* είναι ενδημικό στα νησιά των Κυκλάδων.

Erysimum senoneri subsp. *senoneri*, Brassicaceae

Μικρός θάμνος ύψους 25-50 εκ. Φύλλα απλά, ελλειψοειδή, μήκους 20-120 χιλ. Ταξιανθίες με 5-25 άνθη. Σέπαλα 4, πέταλα 4, κίτρινα. Καρποί επιμήκεις, μήκους 25-65 χιλ., επίπεδοι. Σπέρματα σκούρα καστανά, με πτερύγιο. Ενδημικό είδος των νησιών του Αιγαίου που συλλέχθηκε για πρώτη φορά στην Άνδρο το 1856 και διαιρείται σε τρία υποείδη. Το υποείδος *senoneri* είναι ενδημικό στις Κυκλάδες και τα νησιά του δυτικού Αιγαίου.

Frankenia hirsuta, Frankeniaceae

Πολυετές ποώδες φυτό ξυλώδες στη βάση. Βλαστοί έντονα διακλαδισμένοι, έρποντες, μήκους μέχρι 40 εκ. Φύλλα μικρά, αντίθετα, στενά επιμήκη. Άνθη στις άκρες των βλαστών, με 5 πέταλα μήκους 6-7 χιλ., λευκά ή ροζ. Τυπικό είδος των παράκτιων βράχων σε όλη τη Μεσόγειο.

ΑΜΜΩΔΕΙΣ ΠΑΡΑΛΙΕΣ

Οι αμμώδεις παραλίες της Άνδρου είναι στην πλειοψηφία τους μικρές και βρίσκονται συνήθως στις εκβολές των ρεμάτων. Η αμμοθινική βλάστηση έχει συνήθως περιορισμένη έκταση, καταλαμβάνοντας μια μικρή ζώνη που ξεκινά λίγες δεκάδες μέτρα από τη θάλασσα και τελειώνει στις φρυγανικές ή υγροτοπικές διαπλάσεις που βρίσκονται συνήθως προς το εσωτερικό. *Centaurea spinosa*, *Elytrigia juncea* και *Ammophila arenaria* είναι τα μεγαλύτερα φυτικά είδη που αναπτύσσονται στις παραλίες του νησιού, ενώ τα δενδρώδη *Tamarix tetrandra* και *Elaeagnus angustifolia* έχουν σποραδική μόνο παρουσία. Ο κρίνος της θάλασσας (*Pancratium maritimum*) στολίζει πολλές παραλίες, ενώ αρκετά είναι τα εξειδικευμένα φυτά των αμμοθινών, π.χ. *Achillea maritima*, *Calystegia soldanella*, *Medicago marina*, *M. littoralis*, *Euphorbia paralias*, *Polygonum maritimum*, *Sedum eriocarpum*, κ.ά.

Achillea maritima, Asteraceae

Πολύκλαδο πολυετές φυτό ύψους 15-40 εκ., με ξυλώδη βάση, καλυμμένο με πυκνό λευκό τρίχωμα. Φύλλα πολυάριθμα, απλά, χωρίς μίσχο, ελλειψοειδή. Άνθη σε σχεδόν σφαιρικά κεφάλια διαμέτρου 9-12 χιλ. Ανθίδια κίτρινα, σωληνοειδή. Κarpός μικρό, αχυρόχρωμο αχάινιο μήκους 4-5 χιλ. Τυπικό είδος των αμμοθινών και των αμμωδών παραλιών. Έχει ευρεία εξάπλωση στην Ελλάδα και τη Μεσόγειο, φτάνοντας στις ευρωπαϊκές ακτές του Ατλαντικού, βόρεια μέχρι την Ιρλανδία.

ΦΥΤΑ

Centaurea spinosa, Asteraceae - Αλίφωνας

Μικρός τριχωτός θάμνος ημισφαιρικής μορφής με πυκνά κλαδιά που καταλήγουν σε ισχυρά αγκάθια. Ταξιανθίες μικρές, κυλινδρικές. Ανθίδια λευκά, με ζή ή μερικές φορές ροζ. Κarpοί μήκους 2-3 χιλ. Τυπικό είδος των αμμωδών παραλιών, μπορεί να αναπτύσσεται προς το εσωτερικό σε φρυγανικές διαπλάσεις και περιστασιακά αποικίζει και μεγαλύτερα υψόμετρα. Εξαπλώνεται κυρίως στα νησιά του Αιγαίου και στις παράκτιες περιοχές της ηπειρωτικής Ελλάδας και της Μικράς Ασίας.

Eryngium maritimum, Apiaceae - Γαλανάγκαθο

Πολυετές ποώδες φυτό με γλαυκό χρώμα. Βλαστοί έντονα διακλαδισμένοι, μήκους 20-50 εκ. Φύλλα σκληρά και δερματώδη, με αγκάθια. Ταξιανθία διαμέτρου 12-25 χιλ. Βράκτια 5, ωοειδή, μοιάζουν με τα φύλλα και σχηματίζουν ένα αγκαθωτό περίβλημα στην ταξιανθία. Κοινό είδος των αμμωδών παραλιών σε όλη τη Μεσόγειο, τη Μαύρη Θάλασσα και τις ευρωπαϊκές ακτές του Ατλαντικού.

Euphorbia paralias, Euphorbiaceae

Πολυετές ποώδες φυτό με πολλούς κοντούς μη ανθοφόρους βλαστούς και μακρύτερους ανθοφόρους βλαστούς μήκους 30-60 εκ. Φύλλα γλαυκά, ελαφρώς σαρκώδη, πυκνά τοποθετημένα στους βλαστούς. Ταξιανθία με 3-6 ακτίνες. Καρπός λείος, μήκους 4-5 χιλ. Τυπικό είδος των αμμοθινών, εξαπλώνεται σε πολλές περιοχές της Ελλάδας. Μεσογειακό είδος που φτάνει μέχρι τις ακτές του Ατλαντικού.

Medicago marina, Fabaceae

Πολυετές, πυκνά τριχωτό ποώδες φυτό με μακριά και ισχυρή κεντρική ρίζα. Βλαστοί έρποντες, μήκους 10-30 εκ. Φύλλα αποτελούμενα από τρία φυλλάκια μήκους 4-10 χιλ. Άνθη κίτρινα, ανά 5-12 μαζί στις άκρες των βλαστών. Καρπός σπειροειδώς τυλιγμένος, διαμέτρου 6-8 χιλ. Κοινό είδος στις παραλίες της Μεσογείου, της Μαύρης Θάλασσας και της δυτικής Ευρώπης.

Pancratium maritimum, Amaryllidaceae - Κρίνος της θάλασσας

Γεώφυτο με μεγάλο, ωοειδή βολβό με μακρύ λαιμό. Τα φύλλα είναι επιμήκη, γλαυκά και εμφανίζονται μετά την άνθηση. Βλαστός μήκους 10-30 εκ., με 3-8 μεγάλα, λευκά άνθη στην κορυφή του. Καρπός ωοειδής και σπέρματα μεγάλα, μαύρα και σπογγώδη. Εντυπωσιακό είδος των παραλιών της Μεσογείου και της Μαύρης Θάλασσας. Αν και οι πληθυσμοί του είναι μεγάλοι, έχει παρατηρηθεί σημαντική μείωση τους λόγω της τουριστικής ανάπτυξης. Είναι το είδος που αναπαριστάται στις μινωικές τοιχογραφίες των κρίνων στην Κνωσό και τη Σαντορίνη.

Polygonum maritimum, Polygonaceae

Πολυετές ποώδες φυτό με ξυλώδη ρίζα. Βλαστοί έρποντες, μήκους 20-50 εκ. Φύλλα άμισχα, ελλειπιοειδή, γλαυκοπράσινα, με διπλωμένα περιθώρια. Άνθη μικρά, συνήθως λευκά, στις μασχάλες των φύλλων, με βράκτια μακρύτερα από τα άνθη. Καρπίδια τριγωνικά, σκούρα καφέ, γυαλιστερά. Τυπικό είδος των αμμωδών παραλιών, εξαπλώνεται στις παράκτιες περιοχές της Μεσογείου, της Μαύρης Θάλασσας και της Δυτικής Ευρώπης.

Sedum eriocarpum, Crassulaceae

Μονοετές ποώδες φυτό, καλυμμένο με αδενώδεις τρίχες. Φύλλα επιμήκη ή ελλειπιοειδή, κυλινδρικά, σαρκώδη, πράσινα, γλαυκά ή κόκκινα. Ταξιανθία με 2-3 κλάδους. Άνθη με 5 λευκά ή ροζ πέταλα και 10 στήμονες με κόκκινους ανθήρες. Ποικιλόμορφο είδος που έχει διαιρεθεί σε πολλά υποείδη. Τα φυτά της Άνδρου δε μπορούν να ταξινομηθούν με βεβαιότητα σε κάποιο από τα γνωστά υποείδη. Το είδος εξαπλώνεται στην Ελλάδα και ανατολικότερα μέχρι το Ιράν.

Agaricus aridicola - Αγαρικό το ξηρόβιο

Ένα από ελάχιστα είδη μανιταριών που έχουν ως βιότοπο αμμώδεις παραλίες και αναπτύσσονται σε απόσταση λίγων μόνο μέτρων από την ακτογραμμή. Συνήθως εμφανίζεται στα τέλη της άνοιξης μετά από βροχές, αλλά καθώς αποξηραίνεται σχεδόν αμέσως από τον ήλιο παραμένει εμφανές όλο το καλοκαίρι. Η όψη και ο ιδιαίτερος βιότοπός του το κάνουν πολύ εύκολα αναγνωρίσιμο.

ΟΔΗΓΙΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΡΘΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ

Κατάλληλες περίοδοι για εξόρμηση και αναζήτηση φυτών και μανιταριών

Το τέλος του φθινοπώρου, που συνδυάζει βροχοπτώσεις με κατάλληλες θερμοκρασίες για την ανάπτυξη των μανιταριών, αποτελεί την ιδανική περίοδο για την αναζήτηση, παρατήρηση ή και συλλογή τους. Η άνοιξη, από την άλλη, αποτελεί μια ιδανική περίοδο για την αναζήτηση και παρατήρηση των περισσότερων φυτών, καθώς τότε αποκτούν και πάλι φύλλα, ανθίζουν και εκτός από το όμορφο θέαμα που προσφέρουν διευκολύνεται και η αναγνώρισή τους. Όπως σε κάθε κανόνα, βέβαια, υπάρχουν και οι εξαιρέσεις, με είδη μανιταριών να καρποφορούν και φυτών να ανθίζουν σε άλλες περιόδους του έτους.

Πρέπει να σημειωθεί ότι η άνοιξη και το φθινόπωρο προσφέρουν επίσης καλύτερες συνθήκες για περιήγηση.

Κώδικας ορθής συμπεριφοράς

Σε κάθε εξόρμηση έχετε κατά νου ότι προέχουν ο σεβασμός στη φύση και τον συνάνθρωπο.

- Παραμείνετε στους δρόμους και τα μονοπάτια.
- Αποφύγετε να εισέρχεστε σε ιδιοκτησίες, ιδίως κατά την περίοδο της ωρίμανσης των καρπών στα χωράφια.
- Εάν για να διασχίσετε ένα μονοπάτι χρειαστεί να περάσετε κάποια πόρτα, περάστε και αφήστε την ακριβώς όπως τη βρήκατε.
- Μην κόβετε φυτά ή αγριολούλουδα. Μην αφαιρείτε και καταστρέφετε μανιτάρια.
- Αποφύγετε την όχληση φωλιών πουλιών και απομακρυνθείτε γρήγορα εάν βρεθείτε κοντά σε μια.
- Αν έχετε κατοικίδια ζώα, καλύτερα να μην τα πάρετε μαζί σας. Διαφορετικά, κρατάτε τα κοντά σας.

- Ομιλείτε χαμηλόφωνα.
- Μην ανάβετε φωτιά και μην πετάτε αναμμένα τσιγάρα. Υπάρχει υψηλός κίνδυνος εκδήλωσης πυρκαγιάς.
- Αφήστε πίσω σας μόνο τα αποτυπώματά σας και πάρτε μόνο αναμνήσεις και φωτογραφίες.

Εάν για προσωπική χρήση ενδιαφέρεστε να συλλέξετε αρωματικά φυτά, άγριους καρπούς ή μανιτάρια κατά την εξόρμησή σας, να έχετε κατά νου:

- Η συλλογή αρωματικών φυτών, άγριων καρπών και μανιταριών επιτρέπεται υπό προϋποθέσεις στις Κυκλάδες. Για τη συλλογή εδώδιμων μανιταριών αφαιρούνται ολόκληρα τα μανιτάρια (χωρίς να διαταράσσεται το υπόστρωμα τους) ώστε να εξασφαλιστεί η ορθή ταυτοποίηση τους, ενώ στα αρωματικά φυτά κόβεται το στέλεχος και δεν εκριζώνονται. Τα αρωματικά φυτά, των οποίων η συλλογή επιτρέπεται, είναι: δυόσμος, θυμάρι, θρούμπι, μελισσόχορτο, μέντα, ρίγανη, τσάι του βουνού, σπαθόχορτο, φασκόμηλο, κρίταμος και κάπαρη. Απαγορεύεται η συλλογή ορχιδέων, καθώς και του κρίνου της θάλασσας.
- Η συλλογή μανιταριών προς κατανάλωση γίνεται με απόλυτη και αποκλειστική ευθύνη του συλλέκτη. Μη συλλέγετε ποτέ ένα μανιτάρι αν δεν είσατε βέβαιοι, πέραν πάσης αμφιβολίας, ότι είναι εδώδιμο-ασφαλές. Ο παρών οδηγός δεν αποτελεί εργαλείο αναγνώρισης εδώδιμων μανιταριών.

Σε περίπτωση που εντοπίσετε ένα τραυματισμένο άγριο ζώο, επικοινωνήστε άμεσα με το Κέντρο Ενημέρωσης του έργου LIFE, που λειτουργεί σταθμό πρώτων βοηθειών για άγρια ζώα στο Κόρθι.

Η Άνδρος φιλοξενεί οχιές, ένα δηλητηριώδες είδος φιδιού.

ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ

Κέντρο Πληροφόρησης LIFE, Κόρθι, 22820 62319

Λιμεναρχείο 22820 22250 (Χώρα), 22820 71213 (Γαύριο)

Αστυνομικό Τμήμα 22820 22300 (Χώρα), 22820 71120 (Γαύριο)

Δασονομείο 22820 42292

Πυροσβεστική Υπηρεσία 22820 42199

Κέντρο Υγείας 22823 60001

Ταξί 22820 71561 (Γαύριο), 22820 22171 (Χώρα),
22820 41081 (Μπασι), 22820 62171 (Κόρθι)

ΚΤΕΛ 22820 22316

Andros Routes Project: η Άνδρος περπατώντας...

Τι είναι το Andros Routes; Μια ανεξάρτητη, εθελοντική πρωτοβουλία για την αναβίωση, των πατροπαράδοτων μονοπατιών της Άνδρου. Οι 40 σήμερα εθελοντές του εγχειρήματος συντηρούν ένα δίκτυο 32 πλήρως σηματοδοτημένων διαδρομών 180km, προσφέροντας σε κατοίκους και επισκέπτες οδούς εξερεύνησης της απίστευτης φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς της Άνδρου, ενισχύοντας παράλληλα την τοπική οικονομία μέσω του πεζοπορικού τουρισμού. Η συνεχόμενη διαδρομή 100km “Andros Route” που έλαβε και διατηρεί την Ευρωπαϊκή πιστοποίηση ποιότητας “Leading Quality Trails-Best of Europe” από την Πανευρωπαϊκή Συνομοσπονδία Πεζοπόρων, από το 2015, διασχίζει όλη την Άνδρο από βορρά προς νότο και διέρχεται από τα σημαντικότερα μνημεία και τα ομορφότερα τοπία του νησιού. Γνωρίστε την αληθινή και καλά κρυμμένη Άνδρο διαλέγοντας τη δική σας διαδρομή! www.androsroutes.gr

LIFE Andros Park

Το έργο LIFE Andros Park στοχεύει στην εφαρμογή δράσεων διατήρησης ή/και αποκατάστασης με σκοπό τη βελτίωση της κατάστασης διατήρησης των δασών σκλήθρου (τύπος οικοτόπου: 91E0*), καθώς και των θαλάσσιων ειδών της Μεσογειακής φώκιας, του Θαλασσοκόρακα και του Αιγαιόγλαρου εντός των περιοχών Natura 2000 της Άνδρου. Απώτερος στόχος της προσπάθειας αυτής είναι η ολιστική διαχείριση των περιοχών Natura 2000 της Άνδρου με την υποστήριξη και την ενεργή συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας και των εμπλεκόμενων φορέων.

Το έργο με τίτλο «Διατήρηση των ειδών και οικοτόπων προτεραιότητας της προστατευόμενης περιοχής της Άνδρου με την ενσωμάτωση κοινωνικοοικονομικών παραμέτρων» (LIFE16 NAT/GR/000606), υλοποιείται από το Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών σε συνεργασία με τον Δήμο Άνδρου, τον Ελληνικό Γεωργικό Οργανισμό «ΔΗΜΗΤΡΑ», την Καΐρειο Βιβλιοθήκη, το Ίδρυμα CBD-Habitat, την Εταιρεία για τη Μελέτη και Προστασία της Μεσογειακής Φώκιας ΜΟm και την Εταιρεία Περιβαλλοντικών Συμβούλων ΝCC, με την οικονομική υποστήριξη του χρηματοδοτικού μέσου LIFE της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Πράσινου Ταμείου.

ΓΕΩΠΟΝΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
AGRICULTURAL UNIVERSITY OF ATHENS

